

מבית התורה

בימה לעיון הלכה, בירור סוגיות ותשובות הלכתיות אקטואליות
משולחן בית התורה - כפר חב"ד

דבר המערכת

אמונה ויראת שמים, כמארו"ל "כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת". מתי "חכמתו מתקיימת", מתי יכול להיות לחכמה קיום - בשעה ש"יראת חטאו קודמת לחכמתו", כאשר יראת-החטא היא אצלו לפני החכמה והקדמה אליה.

וזהו ההבדל בין ה'צדוקים' ל'פרושים': ה'צדוקים' נחלקו על התורה-שבעל-פה וטענו: כיוון שהיא עניין של שכל יכולים הם בעצמם לפרש כפי הבנתם, ואינם צריכים להתחשב עם קבלת חז"ל; אבל גישתם של ה'פרושים' היא, שכשם שהקב"ה נתן למשה רבינו תורה-שבכתב, כך נתן לו בשעת מעשה גם את התורה-שבעל-פה.

החילוק אינו אלא שתורה זו ניתנה בכתב, ותורה זו ניתנה בעל-פה; תורה-שבכתב אינה מלובשת בשכל, ואילו תורה-שבעל-פה כן מלובשת בשכל. אבל אין זה אלא שהתורה-שבעל-פה באה בלבוש של שכל, אבל היא אותה תורה עצמה, שבאה מהקב"ה, שהוא למעלה משכל, והגישה אליה צריכה להיות - אמונה וקבלת-עול.

קדושה אלוקית בתוך הדיון ההלכתי, השכלי והאקטואלי

מכל זאת נמצא, שסדר התגלות התורה, השתלשלותה ופירושה מעת נתינתה למעלה על-ידי הקב"ה, עד הבאתה לידי פסקי הלכה ברורים על-ידי בני-ישראל הלומדים ומפרשים את התורה ומוצאים ומשייכים את דיניה למציאות עכשווית אקטואלית באמצעות לימוד ועיון שכלם מחד גיסא, אך דווקא מתוך אמונה, יראת-שמים וקבלת-עול מאידך גיסא - הוא המבטא את הייחודיות של בני-ישראל, המרגישים היטב איך גם בתורה שניתנה להשגת השכל, ישנה קדושה אלוקית שלמעלה מעלה מהשכל.

זהו תוכנו של חג הפורים: להחדיר בבחינת ה"ידע" של האדם העוסקת בהבנה והשגת התורה, את בחינת ה"לא ידע" שבו.

גיליון זה, כמו קודמיו, עוסק במגוון נושאים הלכתיים אקטואליים, מפרי עטם של חברי בית התורה כפר חב"ד. ראוי לציון במיוחד, מאמרו של הרב בליזנסקי שליט"א, העוסק בנושא אקטואלי מצוי והוא: ההשלכות ההלכתיות בדיני שבת לגבי אחזקת אתר אינטרנט, שמטבע הדברים עלול לפעול גם בשבת. בדיון רחב זה שהובא כאן בתמצית ובקיצור רב, ניכר ונראה כיצד תורתנו הקדושה שניתנה בשנת ב'תמ"ח, מתייחסת לכל פרט הקיים בבריאה, בכל תקופה ובכל זמן, גם לטכנולוגיה חדשנית שהתחדשה כביכול רק בתקופה האחרונה.

ויהי רצון, שהעיסוק בפסקי הלכות ועיון בטעמיהן, יגביר את שמירת ההלכה במחננו, אשר זה כל האדם ותכלית בריאתו - לעשות לו ית' דירה בתחתונים כביאת משיח צדקנו, על-ידי קיום המצוות כהלכה ובהידור.

על הכתוב "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר", אומרים חז"ל בגמרא (מגילה טז, ב), ש"אורה" היינו תורה. ומבואר על כך במאמרי חסידות, שהסיבה לכך שהתורה נרמזת כאן בלשון נקבה, "אורה", ולא בלשון זכר, "אור", היא - מפני ש"תורה" כאן קאי על תורה-שבעל-פה, שהיא בבחינת "מקבל" מתורה-שבכתב, ולכן נאמר כאן "אורה" לשון נקבה.

בהתוועדות חג הפורים תשי"ט, אמר הרבי, שהעובדה שהמגילה מציינת עניין זה בסיום הנס של חג הפורים מלמדת, שעניין זה הפריע מאוד להמן הרשע, ולכן בעת מפתו מדגישים במיוחד את עניין זה.

הרבי ביאר את העניין בהרחבה, והפיק מסר עמוק ממנו בנוגע לכללות עניינה של תורה-שבעל-פה, שהיא המגלה ומפרשת את התורה-שבכתב, ומביאה את הוראותיה לידי בירור ולפסקי הלכה למעשה:

ההבדל המהותי בין התורה-שבכתב לתורה-שבעל-פה הוא, שהתורה-שבכתב היא למעלה מהבנה והשגה. הכול יודעים שאת התורה-שבכתב נתן הקב"ה למשה רבינו בהר סיני, ומוכן מאליו שהגישה ללימוד תורה זו היא לא על-יסוד חקירות ופולפולים של שכל, אלא מתוך אמונה וקבלת-עול.

לעומת זאת התורה-שבעל-פה, עניינה הוא לכאור בסברות שכליות את העניינים שנאמרו בקיצור בתורה-שבכתב, וללמוד ממנה דינים שלא נאמרו בתורה-שבכתב בפירוש, ע"י השוואות וראיות שכליות: היקש, קל-והומר ושאר כללים שהתורה נדרשת בהם. ונמצא, שהתורה-שבעל-פה היא בחינת התורה שניתנה ללימוד בהבנה והשגה.

טענתם של ה'צדוקים'

בזוה הוא החידוש הגדול באופן לימוד התורה אצל בני-ישראל: גישתם של בני-ישראל גם לתורה-שבעל-פה היא מתוך אמונה וקבלת-עול. דבר זה בא לידי ביטוי בכך שכאשר צריך לפסוק הלכה למעשה, אין פוסקים כפי הבנת הסוגיא בשכל האישי של הרב הפוסק, אפילו אם יש לו לכך ראיות טובות וחזקות. ראשית הוא בודק מה כתבו בעניין הפוסקים, ראשונים ואחרונים, שפסק ההלכה שלהם נתקבל בתפוצות ישראל, ורק כאשר מוצאים שהמסקנה תואמת למה שכתבו גדולי ישראל בספריהם, הוא פוסק את ההלכה.

לכאורה ניתן לטעון: הייתכן? הרי מדובר על תורה-שבעל-פה שניתנה לעיון והבנת השכל, והרי הפוסקים שפסקו דין זה בדור שלפניו פסקו כן, לכאורה, רק משום שהיו להם ראיות שכליות על כך, אם-כן כיוון שאצלו, בשכל שלו, מתקבל באופן אחר - מדוע עליו להתחשב עם הפסק שלהם?

המענה לזה הוא, שגישתם של ישראל גם לתורה-שבעל-פה היא -

אתר אינטרנט מה דינו בהקשר של שבת?

מאת הרב ברוך בליזנסקי שליט"א
מורה צדק בבית ההוראה

כולו, בשפה זרה שאינה מיוחדת ליהודים – אי-אפשר לאסור מפני דין זה.

בנוסף לכך, כאשר הקונה יכול לעבור על האיסור גם בלעדי אתר זה (וכך היא המציאות בדרך כלל, שיש אתרים מסחריים רבים ואם לא יקנה מאתר זה יקנה מאתר אחר) – הדבר אינו נאסר משום "לפני עור".⁹

ועל-פי זה, כאשר מדובר במבצע מיוחד שנמצא רק באתר של¹⁰, או שמשווק מוצר ייחודי ובלעדי – יש מקום לומר שבעל האתר מכשיל את חברו ואולי הדבר אסור; אך כאשר אין מדובר באתר ייחודי או במכירה מיוחדת – ודאי שאין איסור.

עוד יש לציין, שלפי הרבה פוסקים איסור "לפני עור" קיים רק באיסור דאורייתא; אבל באיסור דרבנן, כמו איסור מקח וממכר בשבת, איסור זה אינו קיים.¹¹

מסייע לעוברי עבירה

גם במקרים שאין איסור "לפני עור", חכמים אסרו כל פעולה שבה יהודי מסייע לעובר עבירה להשיג את מבוקשו. ולדעת אדמו"ר הזקן¹² איסור זה קיים גם באיסור דרבנן, וגם כלפי יהודי שאינו שומר תורה ומצוות לע"ע.

אך גם בזה יש לומר, שאם זהו אתר המיועד עבור כלל העולם ואינו מופנה ליהודים יותר מאשר לגויים, אזלינן בתר רובא דעלמא שהם גויים, ואין זה נחשב שהאתר "מזמין" ומעודד פעילות של יהודים דווקא באמצעותו, וניתן להקל בזה.¹³

9. ראה אור ישראל שם עמ' כו, על-פי משנה למלך הל' מלוה ולווה פ"ד ה"ב. אבל ראה שו"ת מנחת יצחק שם אות ד.

10. ראה אור ישראל שם עמ' כו. וראה רמ"א יו"ד סי' קנא סוף ס"א.

11. ראה ספר שדי חמד שם אות ג, על-פי מגן אברהם סי' קסג ס"ק ב. אבל ראה שו"ת מנחת יצחק שם אות ה. וראה ש"ך יו"ד סי' פז ס"ק ו.

12. בסי' קסג ס"ב ובסי' שמז ס"ג. וראה גם משנה ברורה שם סקי"ב. מגן אברהם שם סק"ד.

אולם יש אומרים, שאיסור זה אינו קיים באיסור דרבנן – ראה פרי מגדים סי' שמז אשל אברהם סק"ב. תורת חסד או"ח סי' ה אות ט.

שדי חמד שם ובהמצויין שם.

13. ראה שו"ת חלקת יעקב או"ח סי' סז ס"ו. וראה גם פסקי תשובות סי' רנב הערה 6. ואף יש מקום לומר שמלכתחילה אין כאן גדר 'מסייע' כלל כיוון שאין כאן הושהה של עצם דבר האסור – ראה מוריה גיליון צח עמ' סז (על-פי דברי התורת חסד שם). וראה מנחת יצחק ח"ד סי' כד. וראה שמירת שבת כהלכתה פכ"ח

של מסחר בשבת.

אך לאמיתו של דבר, כתבו הרבה פוסקים שכאשר המכירה נעשית שלא מידיעת המוכר והכל נעשה באופן אוטומטי, באמצעות תוכנת מחשב המופעלת על ידי פקודות שהקונה מזין לתוכה – אין איסור על המוכר.⁴ בנוסף יש מקום לומר, שפעולה דיגיטאלית זו אינה בגדר קניין ממש ואינה אסורה מצד דין קניין בשבת.⁵

שכר שבת

אסרו חכמים להשתכר בשבת אפילו באופן המותר, גזירה שמא יבוא לידי מקח וממכר בשבת.⁶ אך גם איסור זה אינו קיים בנידון דידן, וזאת ע"פ דברי הנודע ביהודה⁷ ועוד פוסקים, שכאשר הקונה מקבל משהו תמורת הכסף הניתן על-ידו – אין בזה איסור שכר שבת, כיוון שהתשלום הוא עבור מוצר כלשהו ואגב זה ("בהבלעה") מגיע הריוח.

לפני עיור לא תחן מכשול

אסרו לאדם לעשות מעשה שעלול להכשיל את חברו באיסור. ובנידון דידן, עצם קיומו של האתר עלול לגרום ליהודים מחללי שבת רח"ל להשתמש בו, ונמצא שבעל האתר הוא המכשיל אותם באיסורי שבת.

אולם גם דין זה ע"פ רוב אינו קיים בנידון זה: במקרה שלא ודאי שמעשי האדם יגרמו מכשול לחברו – לא קיים איסור זה.⁸ ועל-פי זה, כיוון שלא ודאי שאנשים ישתמשו באתר, ובפרט אם האתר מופנה לעולם

4. ראה שו"ת מהרש"ג ח"ב סי' קיז. וראה בהרחבה אור ישראל לה עמ' יז ואילך ובהמצויין שם.

5. מדובר על הזמנה מהמוכר, ללא חלות קניין על חפץ מבורר הקיים ברשותו. בנוסף, הכסף עדיין לא עבר לרשות המוכר, כך שיתכן שאפילו לא נעשתה כאן פעולת קניין מצידו של הקונה. ראה אור ישראל שם עמ' כג ואילך. שם עמ' לב.

וגם אם הקונה מזכה את חשבונו של המוכר בשבת, יכול המוכר להתנות שאינו רוצה לקנות את התמורה אלא לאחר השבת, כדברי מנחת יצחק ח"ג סי' לד וח"ט סי' כד.

6. שולחן ערוך אדמו"ר הזקן שם ס"ח.

7. תניא או"ח סוס"י כו. תהלה לדוד סי' רמד סקי"א.

8. ראה מחלוקת הפוסקים בזה בספר שדי חמד, מערכת ו, כלל מ אות י. משנה ברורה סי' קסג ס"ק יא. וראה בהרחבה שו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' עט אות ג ובמצויין שם.

האינטרנט כידוע, מלבד סכנותיו הרוחניות מהן צריך להיזהר בתכלית הזהירות, הוא אמצעי טכנולוגי עצום המשמש כיום ככלי עזר גדול בכלל צרכי בני אדם. וכמו כל מציאות הקיימת בעולמו של הקב"ה, כך גם ההתפתחויות הטכנולוגיות, כולל מציאות האינטרנט, יש להן התייחסות מצד התורה ודיניה. במאמר זה, נעמוד על ההשלכות ההלכתיות של טכנולוגיית האינטרנט בהקשר לדיני שבת.¹

וכמה שאלות מרכזיות נשאלות בעניין זה: (א) האם בעל אתר אינטרנט עסקי חייב לסגור את האתר קודם השבת? (ב) האם מותר לעשות פעולות מסחריות באתר אינטרנט של יהודים שבמקום מושבם כבר נכנסה השבת? (ג) האם במוצאי שבת מותר להשתמש באתר אינטרנט שהתעדכן בשבת?

ככדי לענות על שאלות אלו, נציע תחילה את הנושאים ההלכתיים בדיני שבת שהשימוש באינטרנט שייך אליהם.

איסור מקח וממכר בשבת

אסרו חכמים לבצע בשבת פעולות מסחריות של מכירה וקניה.² ועל-פי זה, הגם שבעל האתר היהודי אינו נדרש לשום פעולה בשבת לצורך הפעלת האתר שלו,³ מכל מקום יש לאסור את פתיחת האתר בשבת, כיוון שבאמצעות פעילות של אדם כלשהו מרחבי העולם באתר במהלך השבת – בעל האתר נגרר שלא מידיעתו לפעולה

1. אין במאמר זה שום נתינת הכשר לעצם השימוש באינטרנט, ללא הצדקה אמיתית וללא חסימה ראויה, כפי שהזכירו גדולי הרבנים מכל החוגים, ובכללם חשובי רבני חב"ד. הדיון כאן אינו אלא בהקשר לדיני שבת בלבד.

עוד לציין: נושא זה רחב מאוד, עם צדדים שונים לכאן ולכאן, ומאמר זה אינו אלא תמצית קצרה של עיקרי הדברים בלבד.

2. ראה שולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן שו סעיף ד.

3. יש להעיר, שגם קנין שמתחיל קודם השבת אך נגמר בשבת אסור. ראה שו"ת רבי עקיבא איגר כתבים סימן קנט. שו"ת כתב סופר או"ח סי' מו. שו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' כה. ועוד.

זילותא דשבת

ה) מצינו בכמה וכמה מדיני שבת, שחכמים חששו להפיכת השבת הקדושה ל"קלה" ח"ו בעיני בני ישראל, ובכדי למנוע מצב זה נאסרו כמה דברים. ועל דרך זה בנידון דידן¹⁴: הפעלת אתר מסחרי בשבת עלולה לגרום ל"זילותא דשבת" בעיני בעל האתר ובעיני אחרים היודעים מכך. חשש זה קיים במיוחד כאשר מדובר באתר המוכר לכולם כאתר יהודי או בבעלות יהודית.

•

לאור כל זאת, עולה המסקנה שאין להשאיר אתר אינטרנט פתוח בכל מקרה שבו האתר "מזמין" כביכול פעולה של חילול שבת על-ידי יהודי מחמת קיומו של אתר זה, משום איסור "מסייע".

בנוסף לכך, יש לאסור דבר זה משום "זילותא דשבת"¹⁵. ובפרט כאשר מדובר באתר המוכר לכולם כאתר יהודי. ועל כן, יש לסגור את האתר בהתאם לזמני השבת של בעל האתר¹⁶.

בהקשר זה יש לציין, שיש במציאות טכנולוגיה המאפשרת לתכנת אתרי אינטרנט באופן שלא יעבדו בשבתות וחגי ישראל.

כל מקום לפי זמנו

והנה, הסכימו הפוסקים¹⁷, שדיני שבת חלים ומחייבים כל יהודי בהתאם לזמני השבת שבמקומו הוא; אך אין שום איסור לעשות מלאכה במקומו כאשר באותו מקום אין זה שבת, אף אם לפעולתו יש השלכות על מקום אחר שבאותו הזמן הוא זמן של שבת.

מסיבה זו, התירו באופן עקרוני לשלוח פקס ממקום שאין זה שבת למקום ששם שבת¹⁸. ולפי זה, לכאורה יהיה מותר לבצע פעולות באתר אינטרנט שאצל בעליו זהו זמן של שבת, כל עוד במקומו של המשתמש אין זה זמן של שבת.

הערה עה.

14. ראה שו"ת שבט הלוי ח"י סי' נו. וראה כעין זה לגבי פעולות אוטומטיות אחרות בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ד סי' ה. שו"ת חלקת יעקב שם סי' ע.

15. ראה אור ישראל שם עמ' יח, על-פי שו"ת אגרות משה או"ח ח"ד סי' ה. ושו"ת חלקת יעקב או"ח סי' ע.

16. ראה פסקי תשובות שם הערה 14.

17. ראה שו"ת הרדב"ז או"ח סי' עו. שו"ת רב פעלים ח"ב, קונטרס סוד ישרים סימן ב. ועוד.

18. ראה שו"ת רבבות אפרים ח"ח סי' קנב אות ג. שו"ח שבט הלוי ח"ח סי' מ. שו"ת קנין תורה בהלכה ח"ו סי' יז. וראה קובץ פלפול התמימים יג עמ' נו ואילך.

וכתבנו "עקרונית", כיוון שהיתר זה הוא רק מעיקר הדין, אך יש שסייגו היתר זה והחמירו שלא להשאיר הפקס פתוח בשבת.

עוד יש לציין, שבמקרה והתקבל פקס במהלך השבת, אין להזיז הנייר מחמת איסור מוקצה. ראה פסקי תשובות סי' רסג הערה 404.

אך בנידון זה עלולה להיות בעיה נוספת: ישנם אתרים שפעילותם מנוהלת כל העת על-ידי בעליהם או העובדים שלהם. ועל-פי זה, כאשר יהודי עושה פעילות כלשהי באתר האינטרנט כאשר אצלו אין זה שבת, הוא עלול לגרום לכך שהבעלים היהודי של האתר (או העובדים היהודים שלו) יעשו עבודה מצידם בהקשר לפעילות שעושה הוא, כאשר אצלם זהו זמן של שבת.

ורשוב באנו לבעיה שהוזכרה לעיל - איסור "מסייע לעוברי עבירה". יתירה מזו: במקרה זה, ישנו גם האיסור ליהנות ממלאכת שבת, כיוון שהאדם נהנה ממלאכת יהודי הנעשית בעצם יום השבת רח"ל.

על כן, כל אתר שיש חשש שיתכן שיש לו מפעילים יהודים במקום שכעת הוא זמן שבת - אין להיכנס בשעה זו ולעשות בו פעילות כלשהי גם אם אצל המשתמש אין זה שבת¹⁹.

איסור הנאה ממלאכת שבת

והנה, מלאכה שנעשתה בשבת באיסור, קנסו חכמים את עושה המלאכה במזיד שלא יהנה ממלאכתו לעולם, וגם אנשים אחרים שלא עברו על האיסור, אין להם ליהנות מהמלאכה עד למוצאי שבת²⁰.

ועל-פי זה יש לדון האם מותר במוצאי שבת להשתמש באתר אינטרנט שבבעלות יהודי כאשר האתר פעל והתעדכן במהלך השבת רח"ל:

מצד אחד המשתמש עצמו לא עידכן את האתר ולא עשה מלאכה אסורה בשבת, ועל כן לכאורה מותר לו ליהנות מהמלאכה במוצאי שבת;

אך מצד שני, למרות שהמשתמש לא עשה בעצמו מלאכה בשבת ח"ו, מכל מקום, כיוון שמנהלי האתר מעוניינים להמשיך לעדכן את האתר בשבתות כדי שלא לאבד משתמשים, אם כן בעצם שימוש באתר יש מקום לומר שהמשתמש מבקשם כביכול או מעודדם להמשיך לעשות כן. ובמצב זה קונסים גם את מי שהמלאכה נעשתה עבורו כמו שקונסים את העושה עצמו²¹.

והנה, האוסרים אסרו זאת מצד איסור הנאה

19. אתר השייך לחברה בינלאומית שאין ידוע שבעליה ועובדיה יהודים - יש לומר דאזלין בתר רובא דעלמא שהם גויים, וכל עוד אצל המשתמש אין זה זמן של שבת מותר להשתמש בו. כמו כן אתר שעל-פי רוב, שימוש אינו דורש פעילות מיידית מצד מפעיליו - יש לומר שמותר להשתמש בו.

20. טוש"ע או"ח סי' שיח ס"א. שו"ע אדמו"ר הזקן שם ס"א.

21. ראה שו"ת כתב סופר או"ח סי' נ. וראה פרי מגדים או"ח סי' שכה אשל אברהם ס"ק כב. שולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן תקג קונטרס אחרון ס"ק ב.

ממעשה שבת, ומצד איסור "מסייע"²². אך כיוון שפעילות אלקטרונית במחשב בדרך כלל אינה אלא איסור דרבנן, אם כן לדעת אדמו"ר הזקן²³, אין לאסור בנידון זה משום הנאה ממעשה שבת, כיוון שבאיסורי דרבנן לא גזרו על כך. וכל החשש אינו אלא משום איסור "מסייע"²⁴. ועל פי זה, אם מידע זה הועתק על-ידי מישהו לאתר אחר אין מקום לאיסור כלל.

מסקנות העולות למעשה:

- אין להשאיר אתר אינטרנט עיסקי פתוח כאשר האתר הוא בעברית והוא "מזמין" כביכול פעולה של חילול שבת על-ידי יהודי מחמת היותו פתוח בשבת, בפרט כאשר מדובר במבצע או מוצר ייחודי. זאת משום איסור "מסייע לעוברי עבירה" ומשום "זילותא דשבת". זמני סגירת האתר הם בהתאם לזמני השבת במקום שבו נמצא בעליו.

- אם האתר הוא באנגלית ומופנה לכל העולם, אינו דורש שום הפעלה והתעניינות בשבת מצד הבעלים היהודי ואין שם ישראל עליו כלל - יש מקום להקל בזה.

- אם מדובר באתר מידע וכיו"ב ובעל האתר כותב באתר בקשה לא להשתמש באתר בשבת - יש מקום לומר שאין צורך לסגור את האתר בשבת. על-אחת-כמה-זכמה אתר שתוכנו מיועד לציבור שומר מצוות - שמעיקר הדין אין צורך לסגור אותו בשבת.

- ואף-על-פי-כן, אם הדבר מתאפשר בקלות, ראוי לסגור כל אתר בזמני שבת וחג. יש בכך משום הידור בקיום מצוות "זכור את יום השבת לקדשו".

- אין להשתמש באתר אינטרנט בזמן שבו ייתכן שבעליו היהודי או עובדיו היהודים עוסקים בתפעולו כאשר במקומם הם זהו זמן של שבת.

- אתר אינטרנט הפועל ומתעדכן בשבת רח"ל, יש מקום לירא שמים להחמיר לעצמו ולא להתעדכן ממנו במידע שנכתב בו בשבת קודש. אך אם המידע הועתק למקום אחר אין בכך שום בעיה.

22. ראה כתב סופר שם.

23. בסי' שלט ס"ז. וכן משמע מלשונו בסי' שיח ס"א.

24. אך יש לומר, שבנידון זה הסייע אינו ממשי בגוף

דבר האיסור ואף לא לגוף מעשה האיסור, ואין זה אלא חשש שמא יש בכך קצת עידוד לפעילות האתר בעתיד.

יסודות כלליים בקביעת מזוזה

חלק שני*

מאת הרב ישראל הלפרין שליט"א

דיין ומו"צ בבית ההוראה

קביעת המזוזה בשליש העליון של המשקוף

א. לכתחילה יש לקבוע את המזוזה בתחילת שליש העליון¹. אך אם הדבר לא מתאפשר, ניתן לקבוע בתוך כל המרחב של השליש העליון², עד מרחק של טפח מהמשקוף העילי³.

ב. אם קבע מזוזה למטה משליש העליון של המשקוף הצידי – הקביעה פסולה⁴, ויש לחזור ולקובעה כראוי⁵. אך אין לברך על קביעה זו⁶.

ג. השיעורים 'תוך שליש העליון' ו'למטה מטפח העליון' מתייחסים למזוזה עצמה⁷, אך בית המזוזה או הנרתיק שלה יכולים לצאת מחוץ לשליש העליון, או אף להיכנס לתוך הטפח העליון⁸.

אך אף-על-פי-כן כאשר הדבר מתאפשר יש לקבוע גם את בית המזוזה והנרתיק בתוך השליש העליון ולמטה מטפח העליון. זאת כדי שלא יטעו ללמוד ולעשות כך גם במזוזה עצמה.

ד. לצורך חישוב שליש העליון וטפח העליון מודדים רק את החלל של הפתח עצמו, אבל חלון, סורג או כל חלק סגור מעל הדלת אינו נחשב כחלק מהפתח לצורך מדידה זו⁹. ראה תמונה מס' 1.

ה. מוט הקבוע לרוחב חלל הפתח בין המשקופים הצדדיים¹⁰ – אינו מצמצם את גובה החלל¹¹.

ו. משקוף ימני שבאמצע גובהו פונה ימינה וחלל הפתח מתרחב בחלקו העליון (ראה תמונה מס' 2):

אם בחלק התחתון, שבו חלל הפתח צר, ישנו אורך של לפחות עשרה טפחים – מחשיבים את רג מקום זה כמשקופים הצדדיים, וקובעים את המזוזה בתוך שליש העליון של חלק זה¹², ולמטה מטפח העליון שלו;

אך אם בחלק המשקוף התחתון אין אורך של עשרה טפחים – מחשיבים את כל האורך, גם החלק המתרחב, כמשקופים צדדיים¹³, וקובעים את המזוזה בשליש העליון¹⁴ של החלק המתרחב, ולמטה מטפח העליון שבו.

ז. עצה מעשית: כאשר אין ס"מ או סרגל למדוד את גובה הפתח לחישוב שליש העליון, ניתן לעשות זאת עם חוט או חבל באורך גובה חלל הפתח, ולחלקו לשלושה חלקים שווים. כך ניתן לקבוע בדיוק את נקודת התחלת השליש העליון.

קביעת מזוזה בפתח גבוה

ח. כאשר חלל הפתח גבוה מאוד¹⁵, ראה תמונה מס' 8, ואם יקבעו את המזוזה בתחילת שליש העליון היא תהיה "הרבה למעלה מגובה

*לאור בקשות רבות בעקבות המאמר בגיליון מס' 2, אנו ממשיכים פרק נוסף בדיני קביעת המזוזה. פרק זה והפרק הקודם לו, הינם תדפיס מתוך חיבור בדיני קביעת המזוזה על-יפי מנהגי חב"ד שנערך ע"י כותב השורות, ועומד לצאת לאור בע"ה.

1. שו"ע סי' רפט, ב. של"ה ח"ב חולין, נר מצוה פל"ז. כתבי האריז"ל (טעמי המצוות פר' ואתחנן). ובכת"י הרבי הגהות לקיצור שו"ע באנגלית (ראה אודותיו לקמן הערה 18) בדיני מזוזה, על מה שכתב העורך שהמזוזה "מוצבת בשליש העליון", הוסיף הרבי: "בתחילת", היינו בתחילת שליש העליון (ראה ב'נתיבים בשדה השליחות' א, עמ' צא). ולהעיר מ"ש בהתקשרות גליון תמ עמ' 18 בשוה"ג.

2. שו"ע שם. ובדיעבד, אם שנקבעה המזוזה למטה משליש העליון – ראה לקמן הערה 5

3. שו"ע שם. ולדעת הב"ח (שם סק"ד) קביעה בטפח העליון פוסלת אפילו בדיעבד, וכן למד הב"ח בדעת השו"ע. וכ"כ בשו"ת תשובות לשואל טו, דין ב. וביב"א ב, יו"ד כא, שכן היא דעת הרמב"ם והשו"ע, והביאו עוד חבל פוסקים ראשונים ואחרונים שפסקו כן. אמנם בט"ז (שם סק"ג) כתב, שבדיעבד קביעה זו כשרה, וכן פסק בערוך השולחן סי'. וכן משמע בהרבה ראשונים, שלא הזכירו כלל דין הרחקת טפח העליון.

ולמעשה, משום סתימת לשון הרמב"ם והשו"ע, יש להוריד ולקבוע את המזוזה מחדש במקום ראוי. אך אין לברך על קביעה זו (שהרי לכמה פוסקים כשר בדיעבד אף בטפח העליון, וספק ברכות להקל). וראה קצשו"ע יא, ה.

4. ב"י סי' רפט, ס"ב. וכ"פ בב"ח, ט"ז ושי"ך שם.

5. דין זה חמור מקביעה בטפח העליון, ורוב הפוסקים פסלו זאת גם בדיעבד (ראה יד הקטנה מזוזה פ"ג ס"ב). ובבן איש חי (ש"ב, פר' כי תבא אות ז) כתב וז"ל: "אם הניחה למטה משליש העליון פסולה, ויש מכשירים בזה. אך אין לסמוך על המכשירין אלא בדוחק גדול", ואילו לגבי קביעה טפח העליון כתב: "כשרה בדיעבד לכרע". וראה לעיל הערה 3.

6. כן הכריעו הרבה פוסקים. וטעמם, מאחר שיש מיעוט דעות המכשירות בדיעבד אף למטה משליש העליון (ראה ב"י בשם הרב מנחם וטור סי' רפט), אמרינן גם בזה ספק ברכות להקל. (ודלא כמ"ש בקצשו"ע יא, ה לקובעה שנית בברכה. וכן נראה דעת הב"ח שם סק"ד).

7. ולכתחילה יש להיזהר שאפילו מקצת המזוזה לא תהיה מחוץ לשיעור הראוי, ובפרט אם מקצתה למטה מהשליש העליון (ראה מזוזה מלכים (סקנ"ד), ויב"א שם).

8. פשוט. וכ"כ בדברי שלום (מורח"י יו"ד סי' קכו, וראה מה שהוסיף שם: "ומ"מ ראוי להחמיר וכו'"), ובדומה לכך כתבנו בפנים.

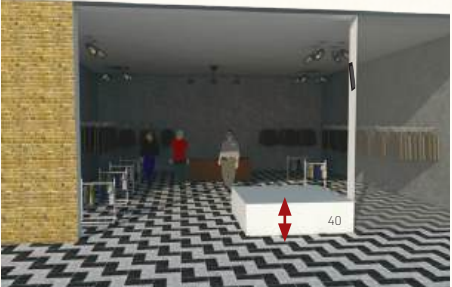
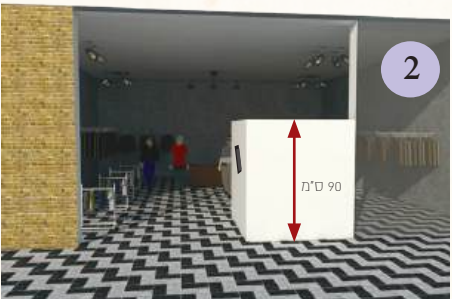
9. אחרונים, ראה שערי המזוזה יב, (מז).
10. כגון מוט שקובעים בחלל הפתח לצורך התעמלות וכיו"ב.
11. ניכר על המוט שלא נקבע שם אלא לצורך ההתעמלות בלבד והוא אינו קשור כלל לפתח עצמו. ראה שו"ת אמרי יעקב ח"א יו"ד סי' קב בסופו.
12. סידור דרך החיים הלכות מזוזה. והובאו דבריו בפתחי תשובה סי' רפו סק"י. קצור שו"ע יא, יב. וראה חובת הדר פ"ח סעיפים ב, וז. (ודלא כמו שפירש דבריו במקדש מעט סי' רפו סל"ו).
13. דרך החיים שם.
14. ראה חובת הדר שם.

והנה, שני טעמים נאמרו לקביעת המזוזה במצב זה בחלק המרחב (אף שלכאורה חלק המתרחב אינו מקום מעבר הפתח):

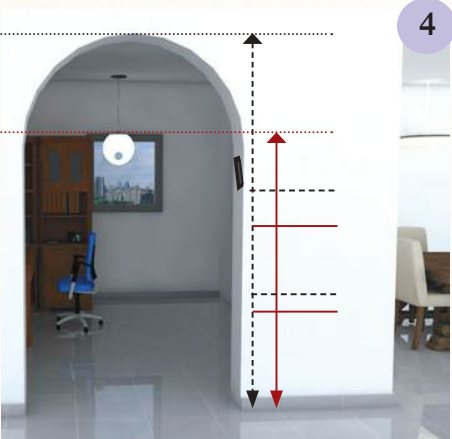
א) המקום הנמוך מ' טפחים נחשב כקרקע. (ב) התרחבות זו של הפתח נחשבת כהתעקמות של המשקוף הצידי הימני, וכעין מזוזה פתח עגול (ראה לקמן סעיף יא-יב). ולפי זה, לטעם הא' מחשבים את השליש העליון מחלק העליון והרחב בלבד (שהרי החלק התחתון הוא כקרקע); ולטעם הב' מחשבים את השליש העליון מכל חלל הפתח (ראה אגור באהליך פכ"ב הערה מ"ג).
ולמעשה, ראוי לקבוע בשליש החלק העליון הרחב, ובאופן זה הדבר כשר לכלי עלמא (שהרי בדרך ממילא קביעה זו היא בתוך השליש של גובה חלל הפתח כולו).
15. יש פוסקים שכתבו שעד גובה 2.70 מטר יש לקבוע בתחילת שליש העליון ולא למטה מכך; אך אם גובה הפתח הוא למעלה 2.70 מטר הרי זה פתח גבוה, שתחילת שליש העליון שלו תהיה בגובה 1.80 מטר, וגובה זה הוא למעלה מגובה ראשו של אדם בינוני. וע"כ מגובה זה ואילך יש לקבוע את המזוזה כנגד הכתפיים של אדם בינוני שהוא בערך בגובה 1.40/1.45 מטר – ראה קונטרס המזוזה סי' רפט, כ. אבני יספה (ד,ק). ועוד.

חישוב השליש והטפח העליון רק בחלל הפתח עצמו, וללא החלון או הסוגר שמעל הדלת.

משקוף ימני שבאמצע גובהו פונה ימינה, וחלל הפתח מתרחב בחלקו העליון.

חישוב שליש העליון למיקום המזוזה, לפי הדעות שמודדים רק את גובה המשקופים הישירים. חיץ שחור = מיקום הנ"ל לפי הדעות שמודדים את כל גובה הפתח (עד לנקודת האמצע העליונה שרוחב העיגול צר מ-32 ס"מ).

פתח עגול

יא. פתח שראשו מתעגל, אם יש לו משקופים צדדיים ישרים בגובה עשרה טפחים (כ-82 ס"מ²²) לפחות והחלל ביניהם הוא ארבעה טפחים (כ-33 ס"מ) לפחות - הפתח חייב במזוזה ובכרכה.

אך אם אין משקופים צדדיים ישרים בגובה עשרה טפחים - חייב במזוזה אבל ללא בכרכה²³.

יב. כאשר הפתח עגול כולו, וגם המשקופים הצדדיים אינם ישרים, השליש העליון נקבע על-פי מדידת חלל הפתח מהרצפה עד לחלק העליון בקימור שבו רוחב החלל נעשה צר יותר מארבעה טפחים.

יג. כאשר המשקופים הצדדיים ישרים לפחות בגובה עשרה טפחים, אך בראש הפתח ישנו עיגול - נחלקו הפוסקים האם קביעת השליש העליון נקבעת על-פי מדידת המשקופים הצדדיים הישרים בלבד²⁴, או שמחשיבים גם את החלק העליון העגול²⁵ עד חלק הקימור שבו החלל נעשה צר יותר מארבעה טפחים.

ולמעשה: כאשר יש אפשרות לקבוע את המזוזה על גבי המשקוף הצדדי בחלקו

קומת אדם¹⁶, נחלקו הפוסקים היכן יש לקבועה: יש אומרים שגם במקרה זה יש להניחה בשליש העליון של החלל כולו¹⁶; ויש אומרים שבמצב זה יש להניחה כנגד גובה הכתפיים של רוב בני אדם¹⁷, אף-על-פי שבקביעה זו המזוזה תהיה למטה משליש העליון.

גם אצל רבותינו נשיאינו מצאנו התייחסויות לשתי הדעות¹⁸, ואין בידינו מענה ברור להכריע למעשה¹⁹.

וכתבו באחרונים עצה לצאת לפי כל הדעות: לעשות בתוך הפתח הגבוה עוד משקוף עילי נמוך יותר כדי שיוכל לקבוע המזוזה בשליש העליון של משקוף זה.

ט. הקובע מזוזה לבני ספרד ההולכים לפי פסיקת שו"ע הבית יוסף, יש לקבוע בשליש העליון דווקא²⁰.

י. לאור כל הנ"ל מובן ופשוט שבמקום שכבר נקבעה מזוזה על-פי אחת הדעות הנ"ל, אין להורידה ולשנות את מקומה, שהרי בדיעבד ודאי שכל אחד מהאופנים כשרים²¹.

16. סתימת השו"ע סי' רפט ס"ב. לחם הפנים לקצו"ש"ע סי"א ס"ה. מקדש מעט רפט סי"א. מהרש"ם ח"ג סרי"ט. יביע אומר ח"ב י"ד סי' כא ועוד.

17. מנחת פיתים להגר"מ אריק יו"ד סי' רפט ס"ב שכן הלכה רווחת בישראל. וכן סתמו רוב נ"כ השו"ע המפורסמים: הב"ח, הלבוש, הט"ז והשו"ן. וכן סתמו למעשה רוב האחרונים - ראה חובת הדר פ"ח ב"א. 18. בהגהות כ"ק אדמו"ר על ספר קצו"ש"ע לנוער באנגלית (ספר זה נערך ע"י הרב נ. מינדל ע"ה, והוא נזכר כבר בשנת תש"ו באיגרת מיוחדת אל המשפיע הרב מנחם זאב גרינלאס ע"ה, שבסופה מוזכר הרבי שהוא נמצא בתחלת ההגהה של הספר 'קיצור שו"ע' בשביל הנוער באנגלית'. אך למעשה במשך יותר מ-60 שנה לא נדפס הספר, ואין איתנו יודע עד מה. צילום כתי"ק מהספר נדפס לראשונה בתשורה לבר מצוה, דייטש, א' תמוז תשס"ז, בידי המזוזה כתב הרבי בכת"ק: "אם הדלת גבוה ביותר - קובעה נגד כתפיו".

אך מאידך, הגה"ח מהר"י לנדא ע"ה כתב לכ"ק אדמו"ר כמה מזכרונותיו מהנהגות אדמו"ר מוהרש"ב (נדפס בשמועות וסיפורים מהדורת תש"נ ח"א עמ' 319), ובסיום הדברים כתב: "בענין קביעת המזוזה בדלתות הגבוהות שהשליש העליון הוא למעלה מן כנגד הכתף, הי' מתחשב עם השליש העליון באמרו שבשלה"ה משמע כן" ע"כ. והיינו שדעת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב היתה לקבוע לעולם בשליש העליון ולא להתחשב כלל בכך שחלל הפתח גבוה מאוד. (ועי' בהערות התמימים ואנ"ש מוריסטאון גליון שמה י' שבט תשד"מ) אות לב, שדן איה מקורו בשלה"ה). ונראה שכן גם הייתה ההנהגה בפועל בבית אדמו"ר מוהרש"ב ברוסטוב - ראה תיעוד בספר נתיבים בשדה השליחות ח"א עמ' ע"ר. ושם דן לגבי "משנה אחרונה" בדעת הרבי בעניין זה ואינו מכריע בכך. 19. וראוי לציין מה שכתב במזוזות מלכים (הלכה למשה ס"ק ג), בדיון זה: "ולהלכה מה מאוד קשה להכריע, ודעביד כמר וכמר עביד".

20. ראה שו"ת יביע אומר שם. וראה לעיל הערה 16.

21. כדלעיל הערה 19.

22. בכל שיעורי המידות של תורה אני"ש חסידים חב"ד פוסקים כשיטת הגר"ח נאה זצ"ל. אך בחז"ל מצינו שישנם שני חישובים כללים בשיעורי המידות, מידה מצומצמת, ומידה מרווחת, חז"ל קראו לשתי מידות אלה: "אמה עצבה" ו"אמה שוחקת" (ראה עירובין ג, ב). ה"עצבה" היא אמה מצומצמת במידתה (והכוונה שהטפחים שמהם מורכבת האמה נמדדים כשאצבעות היד מהודקות, כאדם עצב ששפתיו מחושקות (ר"ח ופי' הערוך המובא בגליון הדף בגמ' בעירובין שם); לעומת זאת ה"אמה שוחקת" היא אמה בשיעור גדול יותר [יחס של 1/48 לעומת האמה העצבה. כ"כ הרשב"א בעבודת הקדש (שי"א פ"ג) והובא להלכה בב"י יו"ד ר"ס ר"א]. והיינו שהטפחים נמדדים כאשר אצבעות היד אינם מהודקות אחת לשניה, כאדם השוחק שאין פיו מהודק (ראה ר"ח שם).

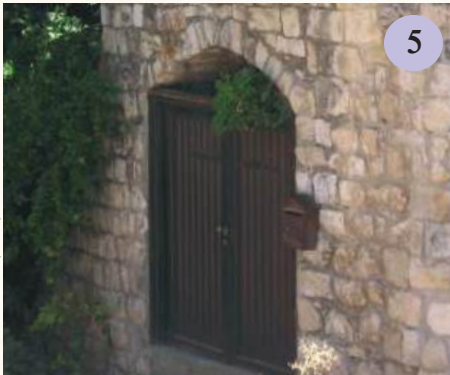
בכל מקום נוהגים בשיעורים הללו לחומרא. לכן, כאשר אנו דנים על חיוב מזוזה בכרכה, פוסק הגר"ח נאה שאנו מודדים לפי אמה שוחקת דוקא, ומשיעור אמה עצבה קובעים בלי ברכה (ראה בשיעור מקוה עמ' קפג. ובשיעורי ציון עמ' עד). במידות הס"מ שנכתבו בפנים, השיעור הוא לפי אמה שוחקת ובעיגול השארית.

23. שו"ע סי' רפז ס"ב. וראה גם שו"ע סי' שסב סכ"ב.

יש לציין, שבשו"ת שבט הלוי (ח"ב סי' קנד וסי' קנז ס"ב) כתב, שכדי לברך על קביעה בפתח עגול נדרש תנאי נוסף: שמעל הפתח העגול יש המשך של קיר. אך אם מעל השער אין קיר, אלא ישנו רק קימור שעל הפתח - אין מברכים על קביעת מזוזה כזו, כיוון שלדעת רש"י קימור עגול לא נחשב למשקוף.

24. כן דעת קיצור השלה"ה (עניני מזוזה בהג"ה). יד הקטנה ס"ג סק"ב.

25. כן דעת הט"ז סי' רפז סק"ב ומסגרת השלחן סי"א סק"ט.

5

משקוף עליון ישר לרוחב הפתח בתוך המשקוף העגול - קובעים המזווה לפי חישוב עד לגובה המשקוף הישר.

6

7

8

פתח גבוה מאוד. בתמונה שלפנינו קבעו המזווה לפי גובה הכתפיים. התמונה צולמה מצד הפנימי של הפתח ולכן המזווה נמצאת במשקוף השמאלי שבתמונה, אך זהו המשקוף הימני של הפתח.

הישר, בנקודה כזו שגם אם נמדוד את חלק המשקוף הצדדי הישר לחוד וגם אם נמדוד את כל המשקוף הצדדי כולל החלק העגול, תהיה נקודה זו בתוך השליש העליון - יש לקבוע המזווה שם²⁶; ראה תמונה מס' 4.

אך במקרה שאין אפשרות כזו, יש לקבוע את המזווה בתחילת שליש העליון של כל גובה חלל הפתח, למרות שהיא תיקבע על גבי חלק המשקוף המתעגל²⁷

יד. גם במקרה זה ניתנה עצה לעשות לפי כל הדעות: לבנות משקוף ישר נוסף לרוחב החלל, בסיום המשקופים הצדדיים, ולמדוד את השליש העליון לפי גובהם של משקוף זה²⁸. ראה תמונה מס' 5.

דלת בתוך שער

טו. שער גדול שבתוכו ממוקמת דלת קטנה המיועדת לכניסת הולכי רגל כאשר השער הגדול סגור - אם לשער הגדול יש צורת הפתח המחייבת קביעת מזווה כהלכה, יש לקבוע את המזווה רק בשער הגדול, והשער הקטן פטור לגמרי ממזווה²⁹. ראה תמונה מס' 6 ומס' 7.

אך אם לשער הגדול אין צורת הפתח כהלכתה באופן שיש ספק כלשהו האם פתח זה חייב במזווה, ומאידך הפתח הקטן עשוי כהלכתו וחיובו במזווה וודאי יותר מהפתח הגדול³⁰ - יש לקבוע מזווה גם בפתח הקטן³¹. וגם בפתח הגדול³²..

טז. הטוב ביותר הוא, להתקין בשער הגדול צורת הפתח כהלכתה³³, וע"כ כך יהיה השער הגדול חייב בודאי במזווה, ולקבוע רק בו את המזווה ובכך לפטור את הפתח הקטן, ו"בכלל מאתים מנה"³⁴.

יז. אם מדובר בפתח של מחסן וכיו"ב והשער הגדול משמש להכנסת סחורה ומשאות גדולים בלבד, וגם זאת אינו תדיר כל כך כמו כניסת בני אדם למחסן הנעשית דרך הדלת הקטנה בלבד - השער הגדול פטור לגמרי ממזווה, ויקבע את המזווה רק בפתח הקטן³⁵.

26. חובת הדר פ"ז הערה ל"ה.

27. כן הכריע בסידור דרך חיים. מזוזות ביתך סי' רפז ס"ו. אגרות משה או"ח ח"ד סי' קה"ב ועוד.

28. אגור באהליך סי"ב סכ"ז ועוד.

29. בטעם הפטור של הפתח הקטן ממזווה, נאמרו בפוסקים כמה טעמים: אדמו"ר הצמח צדק מבאר, שבעשיית המזווה בשער הגדול נכלל ממילא גם הפתח הקטן כך שהמזווה ממילא מועילה גם לו. ובלשון רבנו: "בכלל מאתים מנה" (פסקי דינים י"ד דף רפג, ב "בדין מזווה בפערטיל שבתוך השער").

בערוך השולחן (סי' רפו סמ"ה) ביאר, שהפתח הקטן אינו נחשב כפתח בפני עצמו, אלא כחור בתוך השער הגדול, ולכן אינו חייב כלל במזווה.

ובמזוזות מלכים (ס"ק פג) ביאר עד"ו אך באופן אחר קצת: הפתח הקטן פטור כי אין לו משקופים קבועים, שהרי כאשר מזוים את השער הגדול, אין כאן מזוזות של הפתח הקטן כלל, וע"כ אין לחייבם כלל במזווה, "דלת נקראת ולא מזווה".

30. לדוגמה: בפתחים הגדולים מצוי, שהפתח עשוי בצורת הפתח מן הצד' (והיינו שהמשקוף העילי אינו מונח על גבי המשקופים הצדדיים, אלא מחובר להם מן הצד), או שאין בו משקוף עילי כלל. באופן זה, אין לפתח חיוב מזווה מוחלט אך מאידך גם אין בו פטור מוחלט. הן משום שיש לפתח זה דלת, הן משום שהתקרה מסתיימת בקצה החדר ונידונת לחומרה כמשקוף עילי, והן משום פרטים נוספים.

לעומת זאת בפתח הקטן, בדרך כלל צורת הפתח היא שלימה כהלכתה, ולכן חיובו במזווה הוא מוחלט.

31. דין זה הוא על-פי ביאורו של אדמו"ר הצמח צדק (הנ"ל בהערה 29). שהרי במצב זה לא קיימת הסברא ש"בכלל מאתים מנה", ולכן הפתח הקטן חייב במזווה. משא"כ לפי טעם ערוך השולחן והמזוזות מלכים הנ"ל, כיוון שאין לפתח הקטן שם פתח, גם אם לגדול אין צורת הפתח, נותר הקטן פטור ממזווה.

32. ונראה לומר, שעל-פי המבואר לעיל בהערה הקודמת בדעת אדמו"ר הצמח צדק, אם התקיימו בפתח הקטן ובחדר שנכנסים אליו כל התנאים הנדרשים לחיוב ברכה, יש לקבוע תחילה המזווה בברכה בפתח הקטן; ורק אח"כ יקבעו מזווה בפתח הגדול בלי ברכה, כדין כל מקום שיש ספק אם חייב במזווה. וראה שו"ת מנחת יצחק (ז,יב).

וכאשר קובע המזווה בפתח הקטן, יש לסגור לפניו את השער הגדול לגמרי, ורק אח"כ לקבוע בפתח הקטן. ראה תשורת ש"י סי' רז.

(למעשה, בדרך כלל פתחים אלו מצויים בשערים למחסנים או חניות שהן מקומות שקובעים בהם מזווה בלי ברכה בלאו הכי).

33. דהיינו שלשער יהיה משקוף עליון כראוי, על גבי המשקופים הצדדיים.

34. ואזי הדין מתאים גם לדעת הערוך השולחן והמזוזות מלכים הנ"ל הערה 29.

עוד יש לציין, שבדרך כלל בפתחים כאלה אין מקום לקבוע מזווה בתוך חלל הפתח הקטן. וקביעת מזווה מחוץ לחלל הפתח היא רק בדיעבד (כמבואר בהרחבה בגיליון הקודם).

35. שו"ע סי' רפו סי"ח ברמ"א ובש"ר ס"ק כו. וראה קיצור שו"ע סי"א ס"א. מקדש מעט סי' רפו סעיפים מח"א.

קצרים

תשובות הלכתיות קצרות משולחן בית ההוראה

שאלה: בחור בעל-תשובה שאביו לעת-עתה אינו שומר תורה ומצוות, המבקש מבנו ביום שישי את המפתח של רכבו, כדי שבליל שבת לאחר הסעודה יוכל האב לנסוע עם רכב הבן לביתו. האם הדבר מותר?

תשובה: אסור לאדם להשאיל חפץ ביום חול, כאשר ידוע לו בוודאות שהשואל ישתמש בו בשבת באיסור. דבר זה נכלל באיסור "לפני עיור לא תתן מכשול".

שאלה: מעבד מזון שהשתמשו בו רק בבשר צונן, האם דין המעבד כבשרי או כפרווה?

תשובה: למעבד המזון דין בשרי לכל דבר.

טעם הדבר: לאחר בדיקות מקצועיות שנערכו במכון התקנים לפני כמה שנים, התוצאות הראו שלהב הסכינים במעבד המזון הגיע לחום שבין 33 ל 51 מעלות צלזיוס. וכיוון שחום של 40-45 מעלות צלזיוס נחשב חום שהיד סולדת בו, הרי שדינם של הסכינים במעבדי המזון של ימינו הם כדין כלי שבלע בשר באמצעות בישול.

שאלה: האם מותר לקנות מוצר בזול מחו"ל, ולמכור אותו לצרכן בסכום כפול חמש ממחיר העלות?

תשובה: אם מחיר זה הוא מחיר סביר למוצר זה בחלק מהחנויות שבאותו אזור, אין בכך משום איסור אונאה.

שאלה: האם יש צורך להקפיד לקנות כוסות חד פעמיים עם הכשר?

תשובה: בכוסות הפלסטיק לשתיה קרה, וכך גם בנוגע לשאר כלים חד-פעמיים מפלסטיק, במשך כל השנה אין צורך בהכשר; אך לפסח ראוי לצרוך עם כשרות, שמטרתה לוודא שבמקום היצור נזהרו מהכנסת חמץ.

ואילו כוסות לשתיה חמה, וכן תבניות אפיה, צריכים הכשר בכל השנה כולה.

זאת מפני שכוסות הקלקר מכילים "סטיארט" ויתכן בזה חשש כשרות כל השנה. כמו כן כוסות הקרטון והתבניות, מצופים בציפוי דק מבפנים, ויש מפעלים שמתמשים בשומן מן החי לצורך כך. כמו"כ יש מפעלים שמתמשים בעמילני חמץ בנייר או בדבק שבו. לכן צריך הכשר למוצרים אלו.

שאלה: האם מותר לגבר לקחת נערה בת 14 בטרמפ מבת ים לכפר חב"ד בשעה 9 בלילה?

תשובה: מצד דיני 'יחוד' הדבר מותר כאשר: (1) ניתן לראות מבעד לחלונות הרכב מתוך כלי רכב אחר. (2) כאשר במסלול הנסיעה אינו מצוי שיעברו 3 דקות ללא שיימצא רכב נוסף באותו הכביש.

(בכבישים בין-עירוניים בשעה 9 בלילה בדרך כלל אין חשש; אך בכבישים עירוניים הדבר משתנה ממקום למקום).

שאלה: מיקסר בשרי שחתכו בו בצל לאחר 24 שעות מהשימוש האחרון שלו בבשר. האם מותר לטגן את הבצל במחבת חלבית?

תשובה: בצל הוא דבר חריף. לכן, גם לאחר 24 שעות הוא מקבל טעם ראוי לאכילה מהבשר הבלוע בסכין. על כן הבצל נעשה בשרי, ואסור לטגנו במחבת חלבית.

טעות באמירת "יעלה ויבוא" או "ועל הניסים"

מאת הרב בנימין כהן שליט"א
מורה צדק בבית ההוראה

בין ר"ח לחול המועד

והנה, בפשטות הסיבה לכך שגם בחודש מלא – שבו יש שני ימי ראש חודש – הדין הוא שגם בתפילת ערבית של ליל יום ב' דראש חודש אם שכח אינו חוזר היא, מפני ש"אפילו בליל ב' של ר"ח שייך טעם זה, שהלא יום ב' הוא רק משום ספיקא, דאלו היום א' היה קודש היום שני הוא חול"⁹.

אך הקשה על כך הגאון רבי בצלאל ז'ולטי¹⁰: "וזה תימא, דמאי זה תלוי בהא דאין מקדשין את החודש בלילה, הלא כשחל ראש חודש ביום ל', הרי בתחילת ליל ל"א, הוא ודאי ר"ח?"

ומבאר בזה, דהנה, הטעם שאומרים "יעלה ויבוא" הוא כי אלו ימים שאומרים בהם מוסף כלשון התוספתא, או בלשון הגמרא: משום שאלו ימים שמקריבין בהם קורבן. כלומר: מדובר ביום שיש בו "חלות קדושה" מיוחדת, שלא כיום רגיל. לכן, גם התפילה ביום שיש בו חלות קדושה שונה מתפילת יום רגיל, כמו שתפילת שבת ויום טוב שונה מתפילת יום רגיל.

והנה, "עיקר קדושת ראש חודש הוא שיש בו מוסף ושיר של ראש חודש – וזהו רק ביום ולא בליל ראש חודש". זאת בשונה מחול המועד וימים טובים שבהם הקדושה באה לידי ביטוי באיסור מלאכה השווה ביום ובלילה. לכן אמירת קדושת היום בתפילת ערבית בהם היא "מעצם סדר התפילה", ומחזירין אותו אם טעה ושכח לאומרה.

מה שאין כן מה שאומרים בליל ראש חודש מעין המאורע בתפילת ערבית – "זה לא מעצם סדר התפילה – שהרי על ליל ראש חודש אין חלות קדושת ראש חודש"¹¹, אלא הרי היא כתפילת ערבית של שאר ימי החול", וזה "אומר מעין המאורע בליל ראש חודש" – היינו "כתפילה בפני עצמה כמו בתעניות וחנוכה ופורים", שאין זה מצד עצם סדר תפילה, אלא היא תפילה בפני עצמה. ולכן אינו חוזר אם שכח יעלה ויבוא בליל ראש חודש.

אכן, אם נזכר ששכח לומר יעלה ויבוא לפני שאמר את מילת ה' של ברכת רצה (דהיינו,

לעשות קרבנות היום"⁵.

בגלל שזו תוספת חריגה, בימים מיוחדים, ובפרט כשמדובר בראש-חודש, קורה לא מעט כי אנשים שוכחים לומר תוספת זו בתפילתם.

טעות ב"יעלה ויבוא" בערבית

והנה, בדיני החזרה בתפילת "יעלה ויבוא" יש הברל משמעותי בין תפילת ראש-חודש לתפילת חול-המועד: בתפילת ר"ח, אם שכח לומר "יעלה ויבוא" בערבית – אינו חוזר; אבל אם שכח לומר "יעלה ויבוא" בתפילת ערבית של חול-המועד – חוזר, כפי שנפרט להלן.

הסיבה להבדל זה, מוסברת בגמרא⁶: "אמר רב ענן אמר רב, טעה ולא הזכיר של ראש חודש ערבית, אין מחזירין אותו, לפי שאין בית דין מקדשין את החדש אלא ביום. אמר אמיר: מסתברא מילתא דרב בחדש מלא, אבל בחדש חסר מחזירין אותו. אמר ליה רב אשי לאמימר מכדי רב טעמא קאמר מה לי חסר ומה לי מלא, אלא לא שנא".

ביאור הדברים: בזמנים שהיו מקדשים את החודש על-פי עדות ראיתי מולד הלבנה, פעולת קידוש החודש בבית הדין הגדול הייתה נעשית ביום ולא בלילה. זאת משום שקידוש החודש הוא כעין דין, וההלכה היא שאין דנין בלילה⁷. וכיוון שהיממה שבה חל ראש החודש אינה מתקדשת בקדושת ראש החודש עד הבוקר, לכן נקבע שמי שטעה ולא אמר "יעלה ויבוא" בתפילת ערבית אין מחזירין אותו.

וכן נפסק להלכה בשו"ע⁸: "ערבית שחרית ומנחה מתפללים שמונה עשרה ברכות, ואומר יעלה ויבוא ברצה. ואם לא אמרו בערבית אין מחזירין אותו... בין שראש חודש יום אחד בין שהם שני ימים מפני שאין מקדשין את החדש בלילה. אבל אם לא אמרו שחרית ומנחה, מחזירין אותו".

5. הסיבה למיקום למקומה של פסקת "יעלה ויבוא" בברכת העבודה מיוסדת על דברי הירושלמי (ברכות פ"ד ח"ג): "כל דבר שהוא לעתיד אומר בעבודה, ואילו לשעבר ("על הניסים!") בהודאה".

6. ברכות ל, ב.

7. ראה ראש השנה כה, ב.

8. אורח חיים סימן תכב ס"א. סימן זה משוער לא הגיע לידינו.

ה

גמרא במסכת מגילה! מלמדת, שסדר תפילת שמונה עשרה הוא לעיכובא. "תפלה מנא לן" שאין לשנות בה את הסדר? "דתניא: שמעון הפקולי הסדיר שמונה עשרה ברכות לפני רבן גמליאל על הסדר ביבנה", ומכאן למדים שיש סדר משמעותי בברכות אלה, שאין לשנותו. "אמר ר' יוחנן ואמרי לה במתניתא תנא: מאה ועשרים זקנים ובהם כמה נביאים [אנשי כנסת הגדולה] תיקנו שמונה עשרה ברכות על הסדר", ולכן אין לשנות סדרן.

וכן נפסק להלכה, ובלשון אדמו"ר הזקן²: "אם דילג ברכה אחת או שטעה בה טעות שמחזירין אותו", חוזר "לראש הברכה שטעה בה", ו"משם ואילך צריך לומר על הסדר". והיינו "שאם לא נזכר עד לאחר כמה ברכות – צריך לחזור [לאותה ברכה ששכח או טעה בה], ולומר כולן אחריה [למרות שכבר אמרן]. שאם יאמר אותה ברכה לבדה במקום שנזכר, נמצא שינה סדרן של ברכות ולא יצא ידי חובתו. שסדר ברכות הוא מאנשי כנסת הגדולה, ומהם כמה נביאים, וסמכו סדרן על המקראות".

במאמר זה לא נדון בכללות דיני טעות שבתפילת עמידה, אלא נתמקד בדיני טעות בשתי תוספות לתפילה שנאמרות בזמנים מיוחדים: התוספת לראש-חודש ולחול-המועד – "יעלה ויבוא"; והתוספת בחגי דרבנן, חנוכה ופורים – "ועל הניסים".

הנהוג להזכיר מעניין היום בברכת העבודה של תפלת העמידה מוזכר לראשונה בתוספתא³: "וכל שיש בו מוסף, כגון: ראש חודש וחולו של מועד, שחרית ומנחה מתפלל שמונה עשרה ואומר קדושת היום בעבודה; ר' אליעזר אומר בהודאה, ואם לאו מחזירין אותו".

וכן במסכת שבת⁴: "ימים שיש בהם קורבן, כגון ר"ח וחור"מ ערבית ושחרית ומנחה, מתפלל שמונה עשרה ואומר מעין המאורע בעבודה, ואם לא אמר מחזירין אותו". ומפרש רש"י: "לבקש רחמים על ישראל ועל ירושלים להשיב עבודה למקומה

1. יז, ב.

2. בשו"ע סי' קיט ס"ד.

3. ברכות פ"ג, ה.

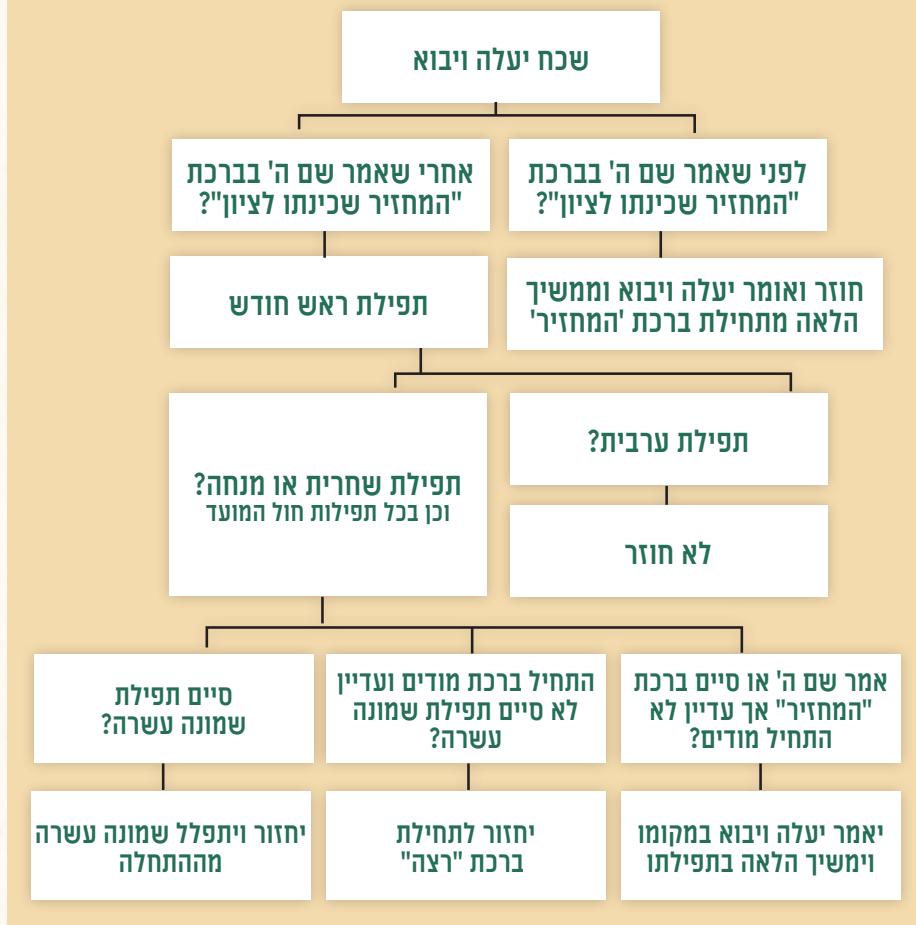
4. כד, א.

9. משנה ברורה שם.

10. בספרו משנת יעב"ץ ח"א ס"א ס"ו.

11. וראה שם נפק"מ להלכה בנוגע להיכנס לליל ר"ח כשהוא מעונה.

סכמה לסיכום דיני טעות ב"יעלה ויבוא":

ברכת העבודה ("רצה ה'"),¹⁷ יאמר "יעלה ויבוא", וימשיך הלאה עד לסיום שמונה עשרה.

אם סיים את התפילה (שאמר כבר "אלוקי נצור" וסיים את אמירת "יהיו לרצון אמרי פי וגו'"), גם אם לא פסע ג' פסיעות - יחזור להתפלל שוב תפילת עמידה מההתחלה, מ"אד' שפתי תפתח".

אמר "יעלה ויבוא" שלא במקומו או נסתפק אם אמרו

במקרה שאמר "יעלה ויבוא" שלא במקומו (כגון בברכת "שומע תפילה" או לאחר ברכת "הטוב שמך"), אם נזכר תוך כדי

17. ראה באשי ישראל עמ' תכה הערה מב, וכן דעת הגרש"ז א בהליכות שלמה תפילה - עמ' קפד סעיף ה, שאם לא חזר לתחילת ברכת "רצה", אלא אמר יעלה ויבוא והמשיך משם ותחזינה וכו' - נחשב שלא אמר כהוגן, ואפילו סיים תפילתו יחזור ויתפלל שנית.

להלכה נפסק כדלהלן¹⁵:

אם נזכר קודם שאמר שם ה' של ברכת "המחזיר שכינתו לציזון" - יחזור ויאמר "יעלה ויבוא" וימשיך "ותחזינה עינינו" ואילך.

אם אמר שם ה' - ויוכל לומר מיד "למדני חוקיך" יאמר, ויחזור ויאמר "יעלה ויבוא" וימשיך "ותחזינה עינינו" ואילך. אך דעת הגר"מ פיינשטיין שלמעשה יש לסיים ברכת המחזיר, ולומר "יעלה ויבוא", כדין הנזכר בסוף ברכת עבודה¹⁶.

אם סיים את ברכת "המחזיר שכינתו לציזון" ועדיין לא התחיל לומר "מודים" - יאמר במקומו וימשיך "מודים".

אם התחיל "מודים" - כל זמן שעדיין לא סיים את תפילת העמידה - יחזור לתחילת

15. ראה שו"ע סימן תכב, שם.

16. אג"מ או"ח ח"ד סי' צג.

שאמר: "ותחזינה עינינו בשובך לציזון ברחמים ברוך אתה", ונזכר קודם שאמר שם השם) - יחזור ויאמר "יעלה ויבוא", גם אם מדובר בתפלת ערבית.

מדוע אם שכח "יעלה ויבוא" בשחרית של ר"ח חוזר?

אמנם, אם שכח "יעלה ויבוא" בתפילת שחרית או מנחה דינו הוא שחזור.

ואפשר לבאר זאת בשני אופנים:

(א) מי שלא אמר "יעלה ויבוא" לא יצא כלל ידי חובה תפילה, וממילא עליו לחזור ולהתפלל.

(ב) מי שלא אמר "יעלה ויבוא" אמנם יצא ידי חובה תפילה, אך עליו לחזור ולהתפלל בכל זאת, מפני שהזכרת "יעלה ויבוא" בסדר התפילה מהווה סיבה חשובה ומספקת כדי לחייב לחזור ולהתפלל בשנית.

שני אופנים אלו יש להם יסוד משתי הדעות בנוגע למי ששכח "יעלה ויבוא" בתפילת מנחה של ראש חודש, ונזכר רק בערב לאחר סיום ראש חודש:

לפי דעת חכמי פרוכניציא "כיוון שבאותה תפילה לא יצא ידי חוב - שלא התפלל אותם כדניה, כמי שלא התפלל כלל דיינין ליה - ומתפלל שתיים לערב, ואף על פי שכבר עבר ראש חודש ואינו מזכיר ענין ראש חודש בתפילה"¹². והיינו כפי ההבנה הראשונה הנזכרת לעיל, על פיה אם לא אמר "יעלה ויבוא" לא יצא ידי חובה תפילה כלל.

ולפי דעת התוספות¹³, "אם טעה ולא הזכיר ראש חודש במנחה לא יתפלל עוד בלילה, דלמה יתפלל עוד? הרי כבר התפלל כל תפילת המנחה מבעוד יום לכד ראש חודש שלא הזכיר, אם כן אין מרויח כלום אם יחזור ויתפלל במוצאי ראש חודש! הרי לא יזכיר עוד תפילת ראש חודש, וי"ח כבר התפלל". והיינו כאופן השני הנ"ל, שאי אמירת יעלה ויבוא היא הפסד של האיזכור הנקודתי של ראש חודש, אבל ידי חובה תפילה - יצא¹⁴.

12. הובא בדברי תלמידי רבינו יונה, ברכות דף י"ח ע"א בדפי הרי"ף, ד"ה טעה ולא התפלל מנחה.

13. ברכות כו, ב ד"ה טעה.

14. ראה שולחן ערוך רבינו הזקן סי' קח סי"ז שהביא שתי השיטות, ופסק, שלצאת ידי שתי השיטות יתפלל תפילה השנייה בתורת נדבה.

יש להעיר מדברי הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה, תפילה, עמ' קפה הערה ו) דמאחר ויש שיטות שאם שכח לומר "יעלה ויבוא" חשיב כלא התפלל כלל - הרי עליו לשוב ולהתפלל במניין!

המבצע המיוחד שיזם המלמד

בימים שלפני פורים, הודיע המלמד לתלמידי כתתו, הכתה הגבוהה בחידור 'תפארת מנחם', שבדעתו לערוך מבצע לחיזוק האהבה והשתוף בין כל התלמידים: השנה כל תלמיד שולח משלוח מנות רק לחבר אחד מהכיתה, כאשר זהות השולח והמקבל תקבע באמצעות הגרלה! כך לא יוצר מצב שיש תלמידים שיקבלו משלוחי מנות ממכה חברים, ותלמידים אחרים לא יקבלו כלל.

כאשר הדבר נודע למנהל, הוא שבח מאד את המלמד על היוזמה הנפלאה להגברת האחדות בין התלמידים, אך העיר לו בשקט ובעדינות, שיתכן ויש בעיה הלכתית בהצעה זו, והציע לגשת יחד לברור העניין אצל הרב המנחה והפוסק בכל השאלות ההלכתיות שמתעוררות בתלמוד תורה.

הם הגיעו לביתו של הרב בשעת ערב מאחרת, והמתינו כמה דקות עד שהרב שב לביתו מהשעור היומי שלו. כאשר הרב הגיע, הוא קבלם במאור פנים ושאלם: "מה חדש בפניכם? איזו שאלה הלכתית התחדשה בבית מדרשכם?"

המלמד הציג בפני הרב את התכנית שיזם לקראת פורים. המנהל שב ושבח את היוזמה החנוכית הברוכה, אך העלה חשש הלכתי בזה: בכתה זו, יש תלמידים שכבר הגיעו לגיל מצות, אך יש תלמידים שעדיין לא הגיעו. אם ההגרלה תקבע שתלמיד בר מצוה יתן משלוח מנות לתלמיד שעדיין בגדר 'קטן', אולי לא יצא ה'גדול' ידי חובת משלוח מנות?

הרב שמע את הדברים, ונענה ואמר: "אכן דיון כזה בדיוק קיים בפוסקים: יש אומרים שגם כאשר 'גדול' יד"

1. נערים גדולים הסמוכים על שלחן אביהם חייבים במשלוח מנות (פמ"ג סי' תרצה א"א סק"ד. ערוה"ש סי' תרצד ס"ב). גם קטנים חייבים במשלוח מנות, אבל רק מדין חינוך (פמ"ג שם, ובריבוי מקומות נקט הרבי בפשטות כדעה זו. ראה: תורת מנחם חלק לו עמ' 185. לוקטי שיחות ח"א עמ' 321. תורת מנחם תשמ"ז ח"ב עמ' 561. אגרות קדש חלק כ עמ' קעו).

וכאשר נוטלים המנות מהוריהם, יבקשו רשות הוריהם לקחתם על מנת לקיים מצות משלוח מנות, אך אין צורך בהקנאה.

המשך מעמוד קודם

תפילה - יחזור לראש התפילה, ויכוון מספק לתפילת נדבה. ואם נזכר אחרי שסיים את תפילת העמידה - חוזר לראש¹⁸. אמנם לדעת החיד"א¹⁹, אם כבר סיים תפילתו, במקרה כזה אינו חוזר.

ובמצב שהאדם מסתפק האם הזכיר "יעלה ויבוא" בתפילתו, אזי אם ראש חודש חל ביום חול - יחזור ויתפלל, ויכוון שתפילתו זו היא על תנאי²⁰: אם שכח "יעלה ויבוא" בפעם הראשונה, הרי תפילתו זו השנית היא תפילת החובה שלו; ואם לא שכח בתפילתו הקודמת - הרי זו תפילת נדבה. ואם ראש חודש חל בשבת - ראה בהערה²¹.

ואם שכח לומר "יעלה ויבוא" בשחרית ונזכר בתפילת מוסף: אזי אם נזכר בעודו בשלושת הברכות הראשונות - ימשיך אחרי "האל הקדוש" בנוסח שחרית, ואחר כך יתפלל מוסף; אך אם נזכר לאחר סיום תפילת מוסף - אינו צריך לחזור על תפילת השחרית²².

דיני טעות ושכח "ועל הניסים" בחנוכה ובפורים

שכח ולא אמר "ועל הניסים" בחנוכה ופורים²³:

אם נזכר בתוך ברכת ההודאה - אומר וממשיך כסדר. אבל אם כבר הזכיר את שם ה' של חתימת הברכה "הטוב שמך" אינו חוזר. וי"א שיכול לאומרו דרך בקשה, ב"אלוקי נצור לשוני", לפני ה"יהיו לרצון" השני: "הרחמן הוא יעשה לנו ניסים וכו"²⁴.

אם נזכר אחר שסיים תפילתו שלא אמר "ועל הניסים" - אינו חוזר. וזאת מפני שחגים אלו מדברי חכמים, לפיכך אין הזכרתם בתפילה מעכבת²⁵.

טעה ואמר "על הניסים" בברכת "רצה" קודם "ותחזינה עינינו" - אין בכך משום הפסק. ועליו לחזור ולאומרו שנית במקומו, לאחר סיום "מודים"²⁶.

ב"ועל הניסים", שלא כמו לגבי "יעלה ויבוא" (כפי שצויין לעיל), אם נזכר שלא אמר "ועל הניסים" מיד אחרי שם ה' של ברכת "הטוב שמך" - לא יאמר "למדני חוקיך", אלא ימשיך ויאמר "הרחמן" אחרי "אלוקי נצור", כדלעיל²⁷.

18. חכמת שלמה סוף סימן קח.

19. ועוד פוסקים - ראה בילקוט יוסף ח"א עמ' רלט.

20. בדין זה נחלקו הפוסקים אם חוזר או לא. ומקור הדברים הוא מהכל בו בסי' יא שהסתפק בדין זה. ועיין שו"ע אדה"ז סי' רסח ס"ט שכתב ספיקו של הכל בו, ע"ש. וראה מ"מ וציונים לשו"ע אדה"ז שם (מהגרמ"ש אשכנזי ע"ה). ובכף החיים סי' תכב אות יח כתב בפירוש ע"פ שכה"ג ועוד, שיתפלל שנית על תנאי דנדבה ע"ש.

21. אם ראש חודש חל בשבת שאין מתפללים בו נדבה - יש להסתפק אם יחזור ולהתפלל. וראה קצוה"ש סי' עח ס"ג בדי השלחן ס"ק יא. ואכמ"ל.

22. סי' קכו ס"ג.

23. בכל זה ראה שו"ע אורח חיים סי' תרפב.

24. א"ר סי' תרפב, ס"ק ב. וט"ז שם ס"ק ג. ובתפילה כהלכתה עמ' תמב ה. רה שמת הביא, שיש פוסקים שכתבו, שיאמר: "מודים אנחנו לך על הניסים וגו".

25. ראה סי' תרפב משנ"ב ס"ק ג. וכ"כ בשו"ע"ר סי' קפח ס"ד וסו"ס יז. שכל יום שאין בו קרבן מוסף אין הזכרתו חובה בברכת המזון" ובב"י שם הביא מהתוספתא שחד טעמא הוא לברכת המזון ולתפילה.

26. כ"כ באשי ישראל עמ' תקסו אות ז, בשם שו"ת חיים שאל ח"א סימן עה.

27. הריטב"א בתענית ג, ב הביא בשם הרב החסיד ז"ל ש"מסיים כקורא בתורה 'למדני חוקיך'. ומוסיף הריטב"א: "ואין כך דעת גדולי הצרפתים, אלא כל שהתחיל בחתימה, חותם והולך לדרכו במקום שאין מחזירים אותו, אבל במקום שמחזירים אותו עושה כן וחוזר לדינו". והיות שכאמור בפנים "ועל הניסים" נחשב מקום שאין מחזירין אותו - לא יאמר "למדני חוקיך" אלא ימשיך. אבל לא כן דעת הרב החסיד, אלא לשיטתו לעולם צריך לומר "למדני חוקיך" גם במקום שאין מחזירין אותו, ואין הלכה כדעת הרב החסיד. והגרצ"פ פראנק (מקראי קודש, חנוכה-פורים, עמ' רס) תמה על האשל אברהם בוטשאטש (סי' תרצה ס"ג) שהעיד על עצמו: "שכחתי על הניסים בפורים... ונזכרתי כשהתחלתי ברוך אתה ד', וסיימתי למדני חוקיך". והעיר הגרצ"פ, ש"לומר שהוא נוקט כדעת החסיד... יש לעיין לפי מה שכתבנו לעיל שהגאב"ד מבוטשאטש נקט כרדב"ז, שגם בדבר שאין מחזירין - אם נזכר לפני שהתחיל ברכה שאחריה אומרה בין ברכה לברכה בלא חתימה. עיי"ש ובהערות נכדו הגר"י כהן על אתר שם.

פינת ההלכה דצאיריק

"רעהו" הדומה אל ה"איש", וקטן אינו בכלל זה. וכך גם בנדון שלנו: לגבי משלוח מנות נאמר במגלה "ומשלוח מנות איש לרעהו", שמשמעו שאיש צריך לתת לרעהו שהוא איש כמותו, ולא לקטן].

"וכיון שזו מחלקת פוסקים גדולים וחשובים ואין בכך הכרעה ברורה", סכם הרב את המשא ומתן ההלכתי, "עצתי שלא לחנף את התלמידים לקנים מצות משלוח מנות באופן שאינו מסכם לכל הדעות.

"על כן, אולי פדאי שפך תלמיד מעל גיל מצות שההגדרה תקבע שעליו לשלח לילד שעדין אינו בר מצוה, יתן משלוח מנות נוסף לאחד מאברכי ה'כולל' שבעיר הלומדים תורה רב יומם, או לחלופין – לאחד השלוחים הפועלים בעיר בהפצת היהדות והפצת המעיינות בשליחותו של הרבי. כך גם תרבה האחרונה בכתה; גם יקיימו התלמידים הגדולים מצות משלוח מנות למהדרין לפי כל הדעות; וגם יחזקו התלמידים את האברכים והשלוחים של העיר".

שמחו המנהל והמלמד, הודו לרב על פסק ההלכה המחכים שנתן להם, ומיד למחרת הביא המלמד המסור את הרעיון הנפלא לידי פעל.

למסקנה:

ילד שהגיע לגיל בר מצוה, עליו להדר ולתת משלוח מנות לחבר שמעל גיל מצות. כמו כן בת שהגיעה לגיל בת מצוה, עליה להדר ולתת משלוח מנות לחברה גדולה שהגיעה כבר לגיל מצות. זאת בכדי לצאת ידי חובת הדעות הסוברות שמשלוח מנות צריך להנתן לאדם מבגר מעל גיל מצות.

שולח משלוח מנות לקטן הוא יוצא ידי חובה; אך יש אומרים שאין יוצאים ידי חובה במשלוח לקטן".

"גיתי ספר ונחזי", הציע הרב, ושלף מארון הספרים כמה ספרים. הוא פתח כמה מהם, והראה להם את דעת כמה מגדולי הפוסקים הקדמונים שכתבו, ש'גדול' שנתן משלוח מנות לקטן יצא ידי חובה². בעל הערוך השלחן³ אף מביא לכך ראיה מהפוסקים ומחז"ל:

הפסוק שממנו למדים את מצות משלוח מנות הוא: "משלוח מנות איש – לרעהו", ומצאנו בדברי חז"ל, שגם קטן נכלל בהגדרת תבת "רעהו" שנאמרה בתורה. וכמו תבת "רעהו" שבכתוב "וכי יגף שור איש את שור רעהו" העוסק בנגיחת שור, שהיא כוללת גם 'קטן'. לכן, הדין הוא, שאם שור של אדם 'גדול' הזיק שור של אדם 'קטן' – בעל השור המזיק חייב! הרי לנו, שגם קטן נכלל בתבת "רעהו" המזכרת בתורה.

מכך נלמד גם לגבי משלוח מנות בפורים, ש'גדול' יוצא ידי חובה כאשר הוא שולח משלוח מנות לקטן, כיון שגם הוא בכלל "רעהו" של שולח המנות.

"אף מצד שני", המשיך הרב ואמר, "ישנם פוסקים רבים שסוברים ש'גדול' אינו יוצא ידי חובה בנתינת משלוח מנות לקטן"⁶.

[כמה מהאחרונים בארו טעמם: אכן באופן כללי כשנאמר בתורה "רצף" אף קטן בכלל רצף הוא, אולם כאשר נאמר בתורה לשון המשנה ומקישוה "איש אל רעהו" משמעות הדברים שצריך להיות

2. ראה עיקרי הד"ט אורח סי' לו דיני פורים אות לו.

3. אורח סי' תרצה סעיף יח.

4. שמונת כא, לה.

5. ראה מכילתא על הפסוק, בבא קמא פ"ד מ"ד.

6. כף החיים אורח סי' תרצד סקי"ב. מועד לכל חי [פאלגין] לא, פו. בא"ח פר' תצוה אות

טז. ועוד. וגם באשל אברהם (בוטשאטש) צידד להחמיר בכך.

7. ראה אור לציון תשובות ח"ד סי' נט אות ד. זרע חיים (סופר) סי' יד. ובספר שמחת יהודה על מס' סופרים הביא ראייה שאין יוצאים ידי חובה בנתינת לקטן, מהנאמר בירושלמי (מע"ש פ"ד ה"ג) שקטן לא זוכה במה שנותנים לו, מכיוון שכתוב "אל רעהו" ודורש הירושלמי "עד שיהא כרעהו" (של האיש השולח). עוד ביאורים בזה – ראה בשאלת יעב"ץ ב סי' סח. ובשו"ת יד סופר סי' כג תלה מחלוקת זו בשני הטעמים שנאמרו במשלוח מנות. ואכמ"ל.

משלוח מנות באמצעות ילד או ילדה קטנים

שאלה:

האם ילד או ילדה פשרים להיות שליחים להעביר את משלוח המנות ליצודו, או שצריך לשלח המנות על-ידי אדם שהוא למעלה מגיל בר מצוה?

תשובה

למרות שכתוב במגלה "משלוח מנות", ובדרך כלל כאשר נאמר בתורה ענין ה"שליחות" יש כמה תנאים הנדרשים בכדי להיות שליח, ביניהם העבדה שהשליח צריך להיות 'גדול' מעל גיל מצות; מפל מקום, בנדון דידן כתבו הפוסקים שאין כונת המגלה שצריך להיות בזה "דין שליחות" החיב להתבצע על-ידי 'גדול'. ואדרבה: העידו גדולי ישראל הקדמונים, שמנהג רוח בישראל הוא, ששולחים משלוח מנות ע"י ילדים וילדות צעירים.

ומדברי הרב הצדיק רבי לוי יצחק מברדטשוב זי"ע בספרו קדשת לוי (ח"ב בהגה"ה סוף קדושה שניה). משמע, שלא רק שמתר לשלח מנות ע"י קטן, אלא אף יש בכך תועלת כאשר שולחים על-ידי קטן. וכך גם בנתינת מתנות לאביונים – ראוי שהאבא והאמא ישלחו אותם על-ידי בניהם ובנותיהם הקטנים. וזו לשונו:

"ומה טוב שישלח מתנות לאביונים על-ידי בניו ובנותיו הקטנים, כדי לחנכן במצות. וזכור אני פשהייתי קטן היה אבי ע"ה משלח על ידי לאיזה עניים, ולא שלח על ידי משרת, כדי לחנף אותי במצוה".

כללים באיסור בישול עכו"ם

חלק ראשון

מאת הרב חיים פרוס שליט"א
מורה צדק בבית ההוראה

טעמי האיסור

בטעמו של איסור בישול עכו"ם, נאמרו שני ביאורים:

הביאור המפורסם והמקובל ברוב הפוסקים הראשונים הוא, מה שכתב הרמב"ם וז"ל¹: "יש שם דברים אחרים אסרו אותן חכמים. כדי להתרחק מן העכו"ם עד שלא יתערבו בהן ישראל ויבאו לידי חתנות, ואלו הן: אסרו לשתות עמהן ואפילו במקום שאין לחוש לייך נסך ואסרו לאכול פיתן או בישוליהן ואפילו במקום שאין לחוש לגיעוליהן".

כלומר: מתוך חשש שהאכילה יחד תקרב הדעות ויבאו לאיסור חתנות עם הגויים, לכן אסרו חכמים את בישוליהם, אף במקום שהמאכל מצד עצמו אין בו שום איסור.

אך מצינו טעם נוסף לאיסור זה: חכמים חששו שאם העכו"ם יבשל תבשילים לישראל, עלול להתפתח מצב שהוא יאכילו מאכל איסור ח"ו².

מה נכלל באיסור זה?

מאכל חשוב

א. חכמים הכלילו באיסור זה רק מאכלים חשובים העולים על שולחן מלכים. ומצאנו בפוסקים כמה הגדרות מהו מאכל חשוב: מאכל שמכבדים בו אורחים חשובים³; מאכל שנאכל בסעודות חשובות⁴; מאכל שאנשים נכבדים כמו מלכים, שרים וכיו"ב אוכלים אותו בסעודותיהם⁵.

ועל-פי זה, מאכלים הנאכלים באופן ארעי ואינם מוגשים כמרכיבי סעודה חשובה בלבד, וכגון: שוקולד, סוכריות ושאר ממתקים וחטיפים, וכן גלידות⁶, נחשבים כ"אינם עולים על שולחן מלכים", ואינם אסורים משום בישול עכו"ם⁷.

ב. מין מאכל שבאופנים מסוימים הוא מתבשל כדבר חשוב ועולה על שולחן מלכים, אך ניתן לבשלו ולהגישו גם כמאכל שאינו עולה על שולחן מלכים.

וכגון: חטיף צ'יפס⁸ שבצורת טיגונו ואכילתו כחטיף הוא אינו עולה על שולחן מלכים, אך מאידך, מין תפוחי האדמה ממנו הוא

עשוי, בוודאי עולה על שולחן מלכים⁹ - נחלקו בזה הפוסקים:

יש אומרים שאין בו איסור בישול עכו"ם, כיוון שלמעשה הוא עצמו אינו עולה על שולחן מלכים¹⁰; אך יש אומרים שכיוון שמין מאכל זה עולה על שולחן מלכים באופנים מסוימים, יש לאסור את כל צורות הבישול או הטיגון של אותו מאכל, גם אלו שהם כשלעצמם אינם עולים על שולחן מלכים¹¹. ונכון להחמיר בזה.

מאכל שאינו נאכל חי

ג. חכמים גזרו איסור זה רק על מאכל שאינו נאכל כמות שהוא חי, אלא הוא מצריך בישול לצורך אכילתו. כגון: בשר, דגים, אורז, מיני מזונות מבושלים כמו אטריות וכיו"ב, וכן ירקות הנאכלים באמצעות בישול כמו תפוחי אדמה וכדומה¹².

ד. ההגדרות של דבר הנאכל חי נקבעות בהתאם לתנאי המקום והזמן¹³. כלומר: ישנם מאכלים שבימינו מקובל לאכלם כמות שהם חיים וללא בישול, ולכן אין בהם איסור בישול עכו"ם, זאת למרות שבעבר המנהג והדין היו שונים.

לדוגמה: בעבר היה מקובל באירופה לאכול גזר רק באמצעות בישול, ולכן הוא היה אסור משום בישול עכו"ם¹⁴; אך כיום הגזר נאכל חי ועל כן אין בו משום בישול עכו"ם¹⁵.

כמו"כ בצל הרי הוא בכלל דבר הנאכל חי¹⁶, ואין בו משום בישול

9. דהיינו שנאכל בכל סעודה חשובה. ראה שבט הלוי ח"ו סי' קח. ונתקבלו הדברים אצל כל הפוסקים בזמנינו. ודלא כמ"ש בערוך השלחן (סי' קיג סח"י) שאינו עולה עש"מ מטעם שהוא מאכל דלת העם.

10. ראה קובץ 'הכשרות' עמ' 345. ובשבט הלוי ח"י סי' קכד כתב, שאין למחות בחזק יד במקילים. וע"ע בחשב האפוד ח"ג סי' כט.

11. תשובות והנהגות ח"א סי' תלח. אגרות משה יו"ד סי' מח אות ה. צהר ח"ד עמ' צב. ובשבט הלוי שם: "מ"מ לבעל נפש יש מקום להחמיר". ובח"ט סי' כג סתם להחמיר (ולאו דוקא לבעל נפש), ע"ש. וכן פסק הגרמ"ל לנדא שליט"א רב אב"ד דבני ברק לגבי חומוס קלוי (קאדאמ'ס) שיש לאסור משום בישול עכו"ם לפי דברי האריז"ל בשער המצוות (פר' וילך).

12. בש"ך יו"ד סי' קנב ס"ק ב כתב, ש"אדם חשוב" צריך להקפיד שלא לאכול מבישולי עכו"ם גם דבר שנאכל כמו שהוא חי. והוסיף, שאף שלא הוזכר דבר זה בפוסקים, זהו רק מחמת "דמילתא דפשיטא היא דאדם חשוב ירחיק עצמו בכל מאי שיוכל". גם בכתבי האריז"ל (שער המצוות פר' וילך) איתא להחמיר אפילו במים, ובכף החיים סי' קיג ס"ק יבייג הביא דבריו וכתב שכ"ה דעת החיד"א בברכי יוסף. ובשבט הלוי ח"ו סי' קח כתב ג"כ שאדם חשוב צריך להחמיר.

אך מצינו הרבה מגדולי פוסקים שחלקו על הש"ך: הפר"ח (סי' קיג ס"ק ג ד"ה דע). האור החיים בספרו פרי תואר (סי' קיד סק"ט). הנודע ביהודה בספרו דגול מרבבה (סי' קיג). המג"א (סי' רנו, טו). וגם במנחת יעקב כלל עה ס"ק ל כתב, שבזמנינו אין להחמיר, ע"ש טעמו. וראה גם ערוך השלחן סי"א. בן איש חי פר' חוקת אות טז ועוד.

ובספר יראת ה' אוצרו עמ' 76 כתב בשם הרה"ג ר' יהודה הורביץ שליט"א מכפר חב"ד, שגם משמעות אדמו"ר הזקן בסי' רנו ס"ט היא כדעת המג"א להקל, ע"ש. ונראין הדברים.

13. כף החיים יו"ד סי' קיג ס"ק פו.

14. ראה עצי העולה (חוקי חיים סי' קיג סק"ח). שולחן מלכים ח"ב עמ' א'רנא.

15. גם גזר גמדי נחשב כדבר הנאכל חי, אף שרובו משווק בהקפאה ומיועד לבישול.

16. אף שבדרך כלל אינו נאכל חי בפני עצמו אלא בתערובת מאכלים אחרים כמו סלט ירקות וכיו"ב.

1. הלכות מאכלות אסורות פי"ז הלכה ט.

2. רש"י עבודה זרה לח, א ד"ה מדרבנן. אור זרוע ע"ז סי' קצא. ישנן כמה נפק"מ בין הטעמים, ואכ"מ.

3. כף החיים סימן קיג ס"ק ב.

4. שבט הלוי ח"ו סי' קח אות ד.

5. חיים שאל כלל עה בשם האריז"ל.

6. כיוון שאכילתו היא באופן ארעי, הוא לא נאסר גם אם הוא מוגש כקינוח סעודה.

7. במאכל שאינו עולה על שולחן מלכים לא חששו לחתנות. וגם לפי הטעם של רש"י הנ"ל הערה 2, לא חששו לכן במאכל שאינו חשוב, כיוון שלא מצוי שמזמינים על מאכלים כאלה.

8. בשונה ממאכל צ'יפס העשוי תפ"א הבא בהקפאה וגמר הכנתו היא באמצעות טיגון בבית, שבזה בוודאי ישנו איסור בישול עכו"ם, היות והוא מוגש לעיתים גם בסעודות חשובות. וראה שולחן מלכים שער ב פ"ה הערה 67.

עכו"ם 17. ואין צריך לומר שבכל הפירות שרוב דרך אכילתם היא בלי בישול כמו תפוחי עץ, אגסים ועוד הרי הם בגדר דבר הנאכל חי.

ה. הגדרות אלו נקבעות על-פי דעת רוב בני אדם. לכן, דבר שרוב אנשים אוכלים אותו חי, אף אם יש מיעוט בני אדם שאינם אוכלים אותו חי אלא באמצעות בישול בלבד – בטלה דעתם אצל כל אדם, וגם להם אין בדבר זה איסור בישולי עכו"ם¹⁸.

וכן להיפך: דבר שרוב בני אדם אוכלים אותו רק באמצעות בישול, אף שיש מעט אנשים שאוכלים אותו חי – יש בו משום איסור בישולי עכו"ם גם לאותו מיעוט האוכל דבר זה חי¹⁹.

ו. ביצה יש בה משום בישול עכו"ם, אע"פ שניתן לגומעה חיה, אין זה נחשב כדבר הנאכל חי, כיוון שאכילתה חיה היא על-ידי הדחק²⁰.

מים וקפה

ז. מעיקר הדין במים אין משום בישול עכו"ם. אמנם י"א שהרבי הרשב"ב נ"ע החמיר גם במים משום בישולי עכו"ם²¹, אבל לכאורה אין זו הוראה לרבים²².

ח. לגבי קפה נחלקו הפוסקים האם יש בו משום בישולי עכו"ם²³, אך למעשה מנהג העולם להקל בזה.

ומפי השמועה מובא בשם כ"ק מהרי"נ נ"ע, בנו של כ"ק אדמו"ר הצמח צדק, שאמר בשם סבו כ"ק אדמו"ר הזקן, שבתה אין איסור בישול עכו"ם²⁴.

וכאשר מדובר באדם שאינו יכול להכין הקפה בעצמו והוא זקוק לעזרת עובד-זר שיכין לו זאת – בוודאי ניתן לסמוך על הפוסקים המתירים זאת.

ויש נתנו עצה, שהעכו"ם רק יכין את הקפה, אך המתקתו תיעשה על-ידי היהודי. וכיוון שהקפה נעשה ראוי לשתייה על-ידי היהודי – הוא כעין גמר מלאכתו על-ידי יהודי²⁵.

סוג הבישול שנאסר

ט. גם בטיגון²⁶ ובצלי²⁷ קיים איסור בישולי עכו"ם.

י. דברים הנאכלים לרוב בני אדם על-ידי המלחם, על-ידי עישון, או כבישה אין בהם משום איסור בישול עכו"ם. לכן, דג מלוח או מעושן, וכן דברים כבושים – אין בהם איסור זה²⁸.

יא. בעירוי מכלי ראשון לא קיים איסור זה. והיינו שאם הגוי עירה מים ורתחים מכלי ראשון על מאכל – לא נאסר המאכל מדיון בישול עכו"ם²⁹.

יב. מאכל שהתבשל על-ידי יהודי באופן חלקי במפעל, אך לשם השלמת הבישול והכנת המאכל לאכילה, נדרשת הוספת מים חמים, וכמו 'מנה חמה', 'פירה אינסטנט' וכל כיו"ב – אין להתיר להכניס באמצעות גוי³⁰.

שהרי ללא הכנסת מים אלו, המאכל אינו ראוי לאכילה, ונמצא שהמים החמים הם המבשלים את המאכל ועושים אותו ראוי לאכילה³¹.

יג. מאכלים שהתבשלו לגמרי על-ידי יהודי והוכנסו להקפאה, והגוי רק מחמם אותם – אין בהם איסור בישול עכו"ם³².

יד. בישול באמצעות מיקרוגל נחשב כבישול לעניין איסור בישולי עכו"ם³³. אמנם חימום מאכל שבושלו כבר על-ידי יהודי באמצעות המיקרוגל מותר, כאמור לעיל בסעיף הקודם.

25. תשובות והנהגות ח"א סי' תלו.

(עצה זו אינה מועילה אלא בקפה שרבו הפוסקים המתירים בלאו הכי; אבל במאכל שיש בו בישול עכו"ם ממש – אין להתירו כלל על סמך היתר זה של נתינת סוכר או מלח לאחרי בישול העכו"ם. וראה נועם הלכה סי' כ הערה נה. בית הלל כ"ד עמ' קלא).

26. חכמת אדם כלל סו ס"ג. ערוך השולחן סי' קיג סכ"ד. וראה פתחי תשובה יו"ד סי' פז ס"ק ג בשם הפר"ח.

27. שו"ע שם סי"ב. כף החיים שם ס"ק טז.

28. שו"ע שם סי"ג.

29. שו"ת מהרש"ם ח"ג סי' רצו.

וטעמו: הדין הוא, שעירוי מבשל רק כדי קליפה. וכיוון שחלק מועט זה אינו נחשב כעולה על שלחן מלכים, לכן אין לאסור את התבשיל מחמת העירוי.

30. ראה דרכי תשובה סי' קיג ס"ק סה.

ואף שנתבאר לעיל סעיף יא שעירוי אינו אוסר משום בישול עכו"ם, מכל מקום, כיוון שבנידון דידן (הפירה או המנה חמה וכיו"ב), כל המאכל (לא רק 'כדי קליפה' שלו) מתבשל על-ידי עירוי המים החמים אליו – לכן דינו של עירוי זה הוא כבישול גמור. ראה שו"ת מציון תצא תורה עמ' רג הערה צא.

31. אם ניתן לאכול את המוצר גם באמצעות הכנסת מים קרים – יש לשאול מורה הוראה אם ניתן להקל ולאוכלו על-ידי שגוי יבצע את גמר הכנתו באמצעות מים חמים.

32. ואין בכך משום בישול אחר בישול כמו שאמרינן לעניין איסורי שבת – ראה ערוך השולחן סעיף כא. וראה באר שרים (ח"ב סכ"ה) שרוצה להוכיח כן מפרי תואר (קיג, יב).

33. בשבט הלוי ח"ח סי' קפה אסר זאת משום בישול עכו"ם, וכן כתבו עוד כמה פוסקים חשובים. ונימוקם עמם: הטעם משום חתנות שייך בכל דבר שזוהו דרך הבישול באותו הזמן, ועל כן בתקופתנו, שבה הבישול במיקרוגל הוא חלק מדרכי הבישול המקובלים, דבר זה בכלל האיסור. וכך מקובל להורות.

ובמצבי דוחק גדול, יש לשאול מורה הוראה לדון בכל מקרה לגופו.

17. ראה מג"א או"ח סי' רג סק"ד. משנ"ב שם סקי"א.

18. כגון אדם שאינו יכול לאכול תפוח עץ מחמת הקושי שלו ולצורך אכילתו הוא מבשל את התפוח – אין בזה איסור בישולי עכו"ם.

19. דרכי תשובה סי' קיג סק"ג. כף החיים שם סק"י.

20. ראה שו"ע יו"ד סי' קיג ס"ד ובט"ז ס"ק יד.

21. משום דברי הש"ך לגבי אדם חשוב המוזכרים לעיל הערה 12. ראה יראת ה' אוצרו עמ' 7-76 ובהערות שם.

22. וכפי שצויין בספר יראת ה' אוצרו שם, שגם בדור הקודם המשיכו כל החסידים לשתות מדודי המים שברכת, כיוון שסברו שמקור החומר הוא בדברי הש"ך שמחמיר באדם חשוב, ועל כן לאדם רגיל אין מקום להחמיר בזה.

בכללות הסיפור ישנם גרסאות נוספות – ראה שם הערה 97. וגירסא נוספת בהתקשרות גיליון קח עמ' 19. בכל יתר הגירסאות אין מוזכרת חומרה זו של הרבי הרשב"ב. ולהעיר מיימון אדמו"ר מוהרי"צ שנדפס באוצר סיפורי חב"ד א עמ' 294. ואכמ"ל.

23. בשו"ת ברכה לחיד"א סימן קיג סק"ג כתב בשם האריז"ל, שיש איסור בקפה משום בישול עכו"ם, וכן הביא בדרכי תשובה סימן קיג סק"ב באריכות. ובשו"ת בני חיי סי' קמה מביא שהאריז"ל חלם החמיר רק לעצמו אבל אין למחות ביד אחרים, ושם כתב שהמנהג להקל בזה. אבל החיד"א כתב, שהאריז"ל החמיר לכולם מעיקר הדין, ובגליון מהרש"א בס"י קיג כתב, שהרבה פוסקים התירו את שתיית הקפה. וראה יחוה דעת ח"ד סי' מב שהביא הרבה פוסקים הסוברים כך.

והנה, בשבט הלוי ח"ב סי' מד חילק (על-פי מ"ש בחדושי חתם סופר לע"ז לא, ב) בין הכנת קפה בתקופות הקדומות, לימינו: בעבר גרעיני הקפה לא היו נימוחים במים, אלא רק טעמם בלבד היה נקלט בהם. ובאופן זה אין בקפה משום בישולי עכו"ם. אמנם בזמנינו, שהקפה מתערב ממש במים – יש מקום להחמיר בזה (וזאת גם בקפה טורקי כיוון שחלק מהקפה נשתה על-ידי האדם עם המים). ובשבט הלוי שם כתב, שבעל נפש יחמיר לעצמו בזה.

24. רשימות דברים (חיטריק) ח"א עמ' רל.

והנה, לפי הפרי חדש (סי' קיב סי') שהביא ראייה להתיר הקפה ע"פ דברי התוס' (בע"ז דף לא, ב סוף ד"ה ותרויהו), וכן לפי הטעם שכתב בתשובות והנהגות (ח"ד סי' קצג, מדברי רע"א מכת"י וכו' במהרש"ם ח"ב סי' רסב) אין הבדל בין קפה לתה. ואם כן, נוכל ללמוד מהשמועה הנ"ל בשם אדמו"ר הזקן להקל גם בקפה של ימינו; אך לפי מ"ש בהערה הקודמת בשם השבט הלוי, יש מקום לחלק בין תה לקפה: התה גם כיום הוא רק נותן טעם בלבד ואין ממשו נכנס במים, בשונה מהקפה. ולפי"ז, גם אם שמועה הנ"ל מאדה"ז מדויקת, אין הוכחה מכך לגבי קפה שבימינו.

שאלות ותשובות כדיני צדקה

מאת הרב אליהו קירשנבאום שליט"א דיין בבית ההוראה

שאלה: התעורר ספק על סכום מסוים מההכנסה החודשית האם כבר הופרש ממנו מעשר או לא. האם צריך להפריש מעשר על סכום זה מחמת הספק?

תשובה: מעיקר הדין, אין חיוב להפריש מעשר על סכום זה.

ליתר ביאור והרחבה:

בהלכות צדקה מבוואר⁸, שבספק צדקה יש מקרים שבהם יש להחמיר. אבל י"ל שדינים אלה הם רק כאשר יש סכום כסף המוטל בספק האם הוא שייך לצדקה או לחולין; אך כאשר יש כסף שהוא ודאי חולין, אלא שישנו ספק האם על כסף זה חל חיוב להפריש ממנו לצדקה או לא - כיוון שמעשר כספים לרוב הדעות הוא מדרבנן או ממנהג, יש לומר בזה את הכלל ההלכתי "ספיקא דרבנן לקולא", והאדם אינו חייב להפריש מעשר מסכום זה¹⁰.

אך מפני גודל חשיבותה הרוחנית של מצוות צדקה, וגם מפני היותה חורגת מכלל המצוות בכך שעליה אומר הקב"ה¹¹ "בחנוני נא בזאת" וישנה ההבטחה "עשר בשביל שתתעשר"¹² - יש מקום להדר ולתת מעשר לצדקה גם מסכום בו ישנו ספק חיוב; או לכל הפחות לרשום על פנקסו שכאשר ירחיב ה' לו, יתן לצדקה מעשר מהסכום המסופק.

ובדרך צחות י"ל: ספק דרבנן אין בכוחו להוציא ממון מידי האדם המוחזק בו; אך כאשר ההוצאה ודאי תחזור אליו - ודאי וודאי שבכוח הספק להוציא...

שאלה: מה קודם למה - החזרת חובות לנושים, או נתינת מעשר כספים?

יש לחלק את התשובה לשניים:

א) מצב שבו לאדם יש הכנסה חודשית מסודרת, והוא הצליח להגיע להסדר עם הנושים על צורת הפירעון - מועדי התשלומים וגובהם. במצב זה, שחלק קבוע מהכנסתו מיועד לפירעון חובותיו, אך חלק

שאלה: האם מותר ללוות לצרכים אישיים מהכסף המצוי בקופת הצדקה שבבית?

תשובה: דבר זה שנוי במחלוקת הפוסקים. ומדעת אדמו"ר הזקן נראה, שמחמיר בעניין זה. על כן אין לעשות זאת אלא אם כן בעל הבית בו נמצאת הקופה עשה תנאי מראש שיוכל ללוות מתוך הקופה. ובשעת הדחק, יש להתיר אם מקבל על עצמו להחזיר סכום גדול יותר לצדקה.

ובכל אופן, על הלווה לנהל רישום מדויק, בפתק שיישמר בקופה, על סכום ההלוואה והתאריך, ולהתחייב במחשבתו שהלוואה זו לא תעכב כלל את מסירת הכסף בשלמות מיד בעת הגעת האחראי על ריקון הקופה לקחת הכסף שבה.

ליתר ביאור והרחבה:

קופת צדקה של מוסדות שונים המצויות בבתיים, קונות את הכסף המצוי ברשותם עבור המוסד אליהן הן שייכות, מדין כליו של קונה הקונה לו בכל מקום שנמצא הכלי, גם ברשות המוכר¹.

ועל-פי זה, דין הכסף המצוי בקופתו הוא, כאילו הגיע הכסף לידי גבאי ונקנה למטרת הצדקה אליה ניתן. ומבואר בשו"ע², שכאשר הכסף "בא ליד גבאי - אסור ללוותו". בטעם דין זה נחלקו הפוסקים³: "א" שהטעם הוא מחשש שייגרם הפסד לצדקה על ידי כך. ולפי זה אין להתיר להשתמש בכסף זה לשום צורך. ובכמה אגרות של רבינו הזקן נראה שסובר כשיטה זו, ומחמיר מאוד בשימוש כלשהו בכסף שהגיע ליד גבאי⁴ (ויש לציין, שהמציאות מוכיחה שלפעמים הלוואות אלה גורמות למכשול ח"ו); ו"א שהטעם הוא שמה שייגרם עיכוב למקבלי הצדקה מחמת הלוואה זו. ולפי שיטה זו⁵, כאשר אין חשש לעיכוב כזה, מותר ללוות מהכסף⁶.

אמנם, אם האדם עושה תנאי שהקופה לא תקנה הכסף למוסד - הקופה אינה קונה, ובודאי יוכל להלוות מהכסף המצוי בה לכו"ע.

עוד מבואר בשו"ע שם, שאם למקבלי הצדקה יש הנאה, מותר להלוות את הכסף. ועל פי זה, אם הלווה מוסיף עוד סכום כלשהו לצדקה - הרי זו הנאה למקבלי הצדקה, והדבר יהיה מותר⁷.

1. והיינו כאשר המוכר מוכן שהקונה יעמיד את הכלי ברשותו לצורך הקנין, כמבואר בחו"מ סי' ר ובש"ך סק"ז שם. וראה שו"ת דברי חיים חו"מ ח"ב סי' סח.
2. יו"ד סי' רנט.
3. ראה שו"ת כתב סופר יו"ד סי' קי שהביא דעות הראשונים בטעם דין זה.
4. ראה אגרות קודש אדמו"ר הזקן סי' א. סי' סח ועוד.
5. ראה כתב סופר שם.
6. , אם הלווה מקבל על עצמו להחזיר את הסכום המלא עד עת ריקון הקופה, באופן שלא ייגרם שום עיכוב בהעברת הכסף לידי הגבאי.
7. ואין בכך משום איסור ריבית ח"ו כמבואר ביו"ד סי' קס סי"ח. וראה משנה הלכות ח"ו סי' קנו.
אבל ראה אגרות קודש סי' א שם: "אפילו להלוות בשכר אסור". וצ"ע. ומ"מ נראה, שהנידון באגרות קודש שם הוא באופן שבאון המעות ליד גבאי ממש (ולא רק נכנסו בקופה שבבית).

ועפ"ז, בשעת הדחק אולי יש להתיר לקחת סכום קטן מהקופה, ועל מנת להשיב כך גדול יותר, ולצרף לכך את דברי החמודי דניאל (הובא בפתחי תשובה שם סק"ד), שבזמננו נהגו להקל בדבר זה, דהוי כמו לב בית דין מתנה ע"כ. ולהוסיף, שעצם המנהג לעשות זאת, הוי כעין תנאי וגילוי מלתא של בעל הבית שבדעתו לעשות

זאת.
אך היינו בתנאי שישנו רישום מדויק, ובמציאות בפועל בעה"ב אכן מחזיר את הסכומים בהזדמנות הקרובה הנקראת לידו.
8. יו"ד סי' רנט ס"ה ובט"ז ובש"ך שם.
9. ראה בספר קדושת יום טוב (להרי"ט אלגאזי) סי' סז (בנידון אחר), דבספק חיוב אזלינן בתר המוחזק.
10. ואף שיתכן שחיוב מעשר הוא גם משום נדר והוי ספק איסור נדרים (שהוא ספק איסור תורה), מכל מקום, יש לומר, שמלכתחילה קיבל על עצמו את הנדר כחיובי דיני דרבנן, וכך גם לענין ספיקו, ואם כן הוי ספק דרבנן ולקולא. ראה כיו"ב בשו"ת חתם סופר יו"ד סי' קז (לענין חלב עכו"ם).
11. מלאכי ג, י. וראה תענית ט, א. והדברים נפסקו להלכה ביו"ד סי' רמו ס"ד ברמ"א: "אסור לנסות את הקב"ה, כי אם בדבר זה (בצדקה), שנאמר 'ובחנוני נא בזאת וגו'". ויש אומרים דוקא בנתינת מעשר מותר לנסות את הקב"ה, אבל לא בשאר צדקה.
12. ראה תענית ורמ"א שם.

קבוע אחר נשאר בידו עבור צרכיו האישיים – עליו להפריש מעשר לצדקה¹³.

ב) מצב שבו הנושים לוחצים כל העת על האדם ודורשים ממנו כל כסף הנמצא ברשותו, ואין הסדר מוסכם על אופן פירעון החוב. במצב זה, כל סכום מיותר המצוי ברשותו עליו להשתמש בו לפריעת חובותיו, ודבר זה קודם לנתינת מעשר מהכנסותיו.

ומכל מקום, גם במצב זה, ישתדל לתת נתינה מועטת לצדקה, ולא ימנע לגמרי מקיום מצווה נעלית וחשובה זו.

ליתר ביאור והרחבה:

פריעת בעל חוב היא מצווה. יתירה מזו, מלבד חיוב המצווה שיש על האדם להחזיר את חובו, על גופו של האדם חל גם חיוב ממוני כלפי בעלי חובותיו ("שעבוד הגוף"), ואף יותר מכך: חיוב ושעבוד זה חל גם על ממונו ("שעבוד נכסים")¹⁴.

מחמת כל זה, מדינא דשו"ע ישנה הלכה שמסדרין לבעל חוב¹⁵: גובים ממנו את כל ממונו ואין משאירים לו אלא כסות הראוי ל"ב חודש, תפילין ומזון לשלושים יום. כל זאת רק עבורו ולא לצורך בני ביתו. יתירה מזו: גם את ספרי הקודש לוקחים ממנו, ואפילו ספר תורה.

כל זאת מוכיח, שהחיוב והשעבוד לפרוע חוב לבעלי החוב חזקים כל כך, עד שהם קודמים לכל דבר¹⁶ אחר¹⁷.

אמנם, אם הלווה הגיע להסדר עם בעלי חובותיו והם הסכימו עמו על פריסת התשלומים וצורת התשלום – הרי שיתרת הסכום שממנה הוא חי בכל חודש הרי היא כהכנסה רגילה. וכשם שמשתמש בכסף זה לשאר צרכיו וצורכי בני ביתו, כך ייתן מכסף זה לצדקה¹⁸.

13. לכל הפחות מאותו החלק המשמש עבור צרכיו האישיים.

לגבי החלק המיועד להחזיר החובות: אם החוב נוצר בעקבות השקעה השייכת באופן ישיר להשגת הפרנסה – אין צורך להפריש מסכום זה מעשר; אך אם החוב אינו קשור להוצאות אלו אלא לדברים השייכים לרווחת ביתו – צריך להפריש מעשר גם על סכום זה.

14. ראה שו"ע ח"מ סי' לט ס"א ובנו"כ שם בהרחבה דעות הפוסקים, האם שעבוד זה הוא רק במלווה בשטר או גם במלווה על פה.

15. ח"מ סי' צז סעיף כג ואילך. וראה שולחן ערוך רבינו הזקן הל' הלוואה ס"ה.

16. חובת תשלום החוב קודמת אפילו לחובה של האדם לזון ולפרנס את משפחתו (ראה סמ"ע שם סקנ"ז), והיא גורמת לכך שאין משאירים לו אפילו את חפצי הקודש השייכים לקיום המצוות כספרים (זה שמשאירים לו תפילין, היינו מפני "שהוא דרך מלבוש ומצוה שבגופו" – סמ"ע שם סקנ"ד מהטור).

17. יש דעות שגם המצוות השייכות לממונו כמו מצוות צדקה, מחילות חיוב ממוני על גופו של האדם, ולדעת הקצות החושן (סי' רצ סק"ג), ע"פ דברי הכסף משנה (הל' נחלות פי"א ה"א), המצווה אף יוצרת שעבוד נכסים על ממונו של האדם.

אבל: א) גם לפי דעה זו, אפילו אם נאמר שחובת הפרשת מעשר כספים בכלל מצוות אלו, הרי החיוב להחזיר את החוב קודם בזמן לחיוב המעשר כספים, החל רק בעת קבלת הכסף בכל חודש, וממילא הוא קודם בפירעון כדין שני בעלי חובות הגובים לפי סדר קדימת החוב. ב) הנתיות המשפט סק"ח שם חולק על הקצוה"ח וס"ל שרק לגבי צדקות שבי"ד כופין להוציא מהאדם חל שיעבוד ממוני על האדם, משא"כ שאר חיובי צדקה השייכים להחלטת האדם ותלויים במוצא פיו. ומכ"ש חיוב הפרשת מעשר כספים, שלדעת הרבה פוסקים אינו מן התורה ושייך לקבלת האדם על עצמו – ודאי שחיוב זה אינו יוצר שעבוד ממוני על האדם ובודאי שלא על נכסיו.

עוד יש להעיר, שמדברי רבינו הזקן בהלכות תלמוד תורה פ"א ה"ח ש"מדין צדקה... אין נפרעין ממנו שלא בפניו" (בשונה מדברי המחבר והנו"כ ביו"ד סי' רמח ס"א), יש מקום לדייק שסובר כהדעות שבצדקה אין שעבוד ממוני כלל.

(זאת בפרט לאור השינוי מדבריו בה"ש, לגבי החובה לשכור מלמד ללמוד תורה עם הבן שבזה כתב, שאם האבא "אינו בעיר ויש לו נכסים, אם אפשר להודיעו תחלה מודיעים אותו; ואם לאו יודים לנכסיו שלא בפניו ושוכרים מלמד לבנו כמו שנפרעים שלא בפניו לבעל חוב שלו ממש". וראה בהערות וציונים להגרמ"ש אשכנזי ע"ה שם. ואכ"מ).

18. אלא אם כן סכום זה אינו מגיע לסכום המספיק לפרנסת ביתו באופן סביר, שאזי מלכתחילה לא חל עליו חיוב הפרשת מעשר כספים לפי הרבה דעות. ומכל

בהקשר לנושא זה, יש לציין שבברכי יוסף¹⁹ הביא את דברי הספר חסידים בס' תנוד, שמי שחייב לאחרים לא ירבה בצדקה. ונראה, שהמדובר שם הוא באופן שהנושים אינם תובעים ממנו פירעון מייד²⁰. ועל כך מחדש הספר חסידים, שגם באופן זה שהמלווה מצידו אינו דורש את הכסף, הלווה מצידו הוא, צריך למהר לפרוע חובו, ועד כדי כך, שכל עוד לא פרע את החוב לגמרי – לא ירבה בצדקה.

שאלה: האם איש מקצוע יכול לתת מעשר באמצעות עשיית מלאכה למוסד צדקה?

תשובה: באופן עקרוני, שירות מקצועי של בעל מקצוע המשקיע מזמנו ופועל למען אדם או מוסד הזכאי לקבלת צדקה, יכול להיחשב כצדקה וכנתינת מעשרות.

ליתר ביאור והרחבה:

בכמה וכמה מדיני התורה מוצאים אנו שעשיית מלאכה הרי היא כנתינת ממון²¹. וכמו שמצינו לגבי קידושי אשה על-ידי עשיית מלאכה²², וכן מצינו לגבי ריבית במלאכה²³ ועוד כיו"ב.

אבל ישנם שני תנאים כדי שעשיית המלאכה אכן תוכל להיחשב כנתינת מעשרות:

א) שזמנו של האיש מקצוע אכן מוערך וקצוב בשווי מסוים ומוגדר, ויש לזמן זה יכולת מימוש בקבלת תמורה. אך אם אין באפשרותו לדרוש סכום כסף קצוב עבור שעת מלאכה שלו, קשה להחשיב זאת כנתינת ממון²⁴.

ב) שהאיש מקצוע חשב על כך שעושה את המלאכה תמורת קיזוז מעות מעשר מלכתחילה, לפני אמירתו למקבל השירות שיעשה לו מלאכתו, ועאכו"כ לפני עשיית המלאכה בפועל²⁵.

בנוסף, צריך לקחת בחשבון, ששווי המלאכה שעושה, נחשב גם הוא כהכנסה של האדם, וגם מסכום זה צריך להפריש מעשרות²⁶.

מקום, ירשום לעצמו את סכומי הכנסותיו, ולשירחיב ה' לו – יפריש מעשר על סכומים אלו.

19. סי' רנא סק"ג.

20. דאל"כ, הרי ודאי פירעון החוב קודם, כדמוכח מהדין דמסדרין לבע"ח הנ"ל.

21. ראה בעניין זה שו"ת מהר"ל דיסקין סי' כג. צדקה ומשפט פ"ה סקמ"ג.

22. באבן העזר סי' כח סט"ז (אלא ששם יש בעיה של מקדש במלווה).

23. יו"ד סי' קעו ס"ז.

24. שהרי באופן זה, פעולתו אינה בגדר ממון כלל.

במהר"ל דיסקין שם קצת משמע, שגם באופן זה יש מקום להתיר מחמת שביכולת הנותן להתנות על הכסף שנתן, עיי"ש. אך לא ברור האם כך היא מסקנתו למעשה. וקצת דחוק לומר שתנאי של עצמו יוכל להחשיב את פעולתו שלו כממון.

25. אם בעל המלאכה כבר אמר שיעשה בחינם ובשעת האמירה לא התכוון לנכות שווי המלאכה מסך המעשר, ורק אחר כך עלה במחשבתו לנכות זאת – יש מקום לומר שהתכוון לעשות לו זאת בתור גמילות חסד ולא להחשיב פעולתו כממון.

והנה, במהר"ל דיסקין שם תלה זאת בשקו"ט האם גמ"ח בגופו הוי חלק ממצות צדקה או דהוי מצווה אחרת. ולהעיר, שבכ"מ בדא"ח, ובפרט בשיחות ובמכתבים של הרבי, מצוי הלשון "צדקה בגופו". ובכ"מ משמע שהמדובר הוא אודות מצוות צדקה כפשוטה. וראה ספר השיחות תשמ"ט ח"א עמ' 222 הע' 116.

אך לכאורה צ"ע: דאפילו נאמר שגמ"ח בגופו הוא חלק ממצות צדקה, מכל מקום כל עוד לא עלה בדעת האדם לדרוש שכר על פעולתו אלא חשב לעשות זאת בחינם, הרי לא החשיב פעולתו כממון, וא"כ כיצד ביכולת האדם להחשיבה כממון למפרע? ובסגנון אחר: במציאות כעת לאחר מעשה, אי אפשר לתבוע ממון זה בדיינים, אם כן פעולה זו אינה בגדר ממון ולא יכולה לעלות מסך מעשר כספים, שהוא סך ממוני.

26. לדוגמה: אם רוצה לתת מעשר על הכנסה של 1000 ₪ ע"י שעת עבודה השווה 100 ₪, הרי שצריך לתת עוד 10 ₪ למעשר עבור ההכנסה של שעת העבודה שניתנה כמעשר.

דיני "שתוי" ו"שיכור" בין אדם למקום ובין אדם לחבירו

מאת הרב אברהם מאיר רבינוביץ שליט"א
דיין בבית ההוראה

תפילה. מה שאין כן שיכור אל יתפלל, ואם התפלל תפילתו תועבה¹⁸, ועליו לחזור ולהתפלל כשיסיר יינו מעליו. ודבר זה נכון גם בימינו שבלאו הכי אין מכוונים כל כך בתפילה¹⁹.

ומדברי הרמב"ם²⁰ משמע, שהטעם ששיכור לא יתפלל הוא מפני שאינו יכול לכוון; אולם מדברי התוס' משמע²¹, שתפילת שיכור דומה למתפלל במקום מלוכלך ומאוס, וכך גם השכרות היא כעין דבר מאוס²².

לענין קריאת שמע וברכותיה:

אם אירע והגיע לזמן קריאת שמע כשהוא שתוי - יקרא קריאת שמע בברכותיה. אך אם הוא שיכור שאינו יכול לדבר לפני המלך - לא יקרא, כדינו לענין תפילה²³.

לענין אמירת כלל הברכות:

הרמ"א²⁴ ואדמו"ר הזקן²⁵ פוסקים שגם שיכור יכול לברכ, כיוון ש"השכור יש לו כוונה"²⁶. אמנם אם הגיע לשכרותו של לוט

שלוש דרגות בשכרות

והנה, בחז"ל¹¹ מצינו שלוש רמות בשתיה: יש אדם ששתה מעט והוא הנקרא "שתוי"; יש ששתה יותר והוא הנקרא "שיכור"; ויש מצב של שתיה מרובה ביותר הנקראת "שכרותו של לוט". ההבדל בין "שתוי" ובין "שיכור" הוא, כדברי הגמרא: "שתוי כל שיכול לדבר לפני המלך¹², שיכור כל שאינו יכול לדבר לפני המלך¹³"; ואילו דרגת "שכרותו של לוט" היא - "שעושה ואינו יודע מהו עושה"¹⁴. ודבר זה נמדד בדרך כלל באומדן הדעת של הסובבים, המבחינים ורואים שהאדם אינו מודע כלל למעשיו¹⁵. ושלושה דרגות אלו, דינים חלוקים להם בנוגע לקיום המצוות, כדלהלן.

לענין תפילה:

ההלכה היא¹⁶, שלכתחילה שתוי לא יתפלל¹⁷, אך מכל מקום אם התפלל תפילתו

צינו כתובים המשבחים את היין, כמו שנאמר: "יין ישמח לבב אנוש"¹, "וחפך פין הטוב"². גם בגמרא מצינו דברי שבח ליין³: "כל המתפתה ביינו יש בו מדעת קונו, שנאמר וירח ה' את ריח הניחוח וגו'⁴. אך מאידך, מצינו כתובים המגנים את שותי היין: "אל תהי בסכאי יין"⁵, "לץ היין, המה שכר, וכל שגה בו לא יחכם"⁶. וכן כתב השל"ה⁷: "צריך ליזהר מרבוני שתייה, כי השכרות מפסיד גופו של אדם ומאביד שכלו וגורם לו כל רעות שבעולם. כמו שמצינו בנח שגרם לו השכרות רעה וקלון והיתה לו סבה לקלל זרעו".

בהכרח אם כן לומר, שישנו הבדל בין שתיה לשתיה: יש שתיה במקצת שמטרתה לרומם את האדם ולהכניסו אל תוך עולם הקדושה ביתר שאת וביתר עזו⁸; ויש שתיה מרובה המביאה לשכרות ולעיתים להוללות רח"⁹. ובאחת האגרות כותב הרבי¹⁰: "אמרו רז"ל גדולה לגימה שמקרבת, אין יוצא מידי פשוטו. ואף שהרחיקו ביותר רכותו נשיאנו ענין לגימה יתירה הנקרא בלשון העולם שכרות והוללות, אבל לגימה בדרך התורה ובדרכי נועם החסידות אדרבה ואדרבה". הרי לנו שני סוגי שתיה: שתיה המרוממת את האדם; ושתיה המביאה אותו לידי רעה רח".

11. ראה עירובין סד, א.

12. בפוסקים מבואר, ש"שתוי" הוא כאשר האדם שתה רביעית יין, או שאר משקאות חריפים, בבת אחת, או קצת יותר מרביעית בשני פעמים, והוא מרגיש שהשתיה השפיעה על צלילות דעתו, אף שהוא עדיין יכול לדבר בלי גמגום. ומדובר בשתיה שאינה בתוך הסעודה או קצת קודם לה, אך אין השייך לסעודה אינו משכר - שוע"ר סי' צט ס"ב.

ואם שתה פחות משיעור הנ"ל, בדרך כלל אינו בגדר "שתוי". אך הכול תלוי בדעתו של האדם - משנ"ב סי' צט סק"ב.

13. וכתבו הפוסקים, שדבר זה ניכר בדרך כלל בדרך הילוכו של השיכור, כלשון הכתוב: "יחוגו וינועו כשיכור" (תהלים קז, כז).

14. לשון המחבר בשו"ע ח"מ סי' רלה סכ"ב. וראה גם שוע"ר יו"ד סי' ס"ח ס"ק מז.

15. באה"ע סי' מד ס"ג מבואר, ששיכור כלוט שקידש אשה אין קדושו קידושין ומתיישים בדבר זה. ובחלקת מחוקק שם סק"ג ביאר, שיש לחקור היטב האם הוא אכן שיכור כלוט או לא, "דלפעמים נראה שהוא כך ואינו כן אחר החקירה". אך בט"ז שם סק"ד כתב, שחקירה זו נדרשת לענין קידושין "שהוא חמור". ומשמעות הדברים היא, שלגבי שאר דברים אין צריך חקירה זו. וראה ערוך השולחן אה"ע סי' קכא סק"א שכתב, שאין בידינו להכריע מתי ייחשב כשכרותו של לוט, ורק ב"ד סמוכין יכולים להחליט בזה.

16. שולחן ערוך אדמו"ר הזקן סי' צט ס"א.

17. אבל אם על-ידי מניעת התפילה יעבור זמן תפילה, יכול להתפלל גם כשהוא שתוי, כיון שעכשיו אין מכוונים כל כך בתפילה" - שוע"ר שם ס"ד.

כמו כן אם הוא "שתוי" מחמת שמחת יו"ט או פורים שהשמחה היא מצווה - יכול להתפלל לכתחילה, ואין צריך להמתין שייפוג יינו. ראה מגן אברהם סי' צט סק"ו ומשנ"ב שם סק"ז בשם המהרש"ל. ואולי זה המקור שבשמחת תורה מתפללים מוסף לאחר שתיית משקה.

אך יש להעיר, שענין זה לא הובא בשוע"ר שם, אף שחלק מדברי המהרש"ל הובאו שם. וצ"ע.

18. ובגמרא ברכות לא, ב נאמרו על תפילת שיכור דברים חמורים מאוד ("כאלו עובד עבודה זרה"), והביאם אדמו"ר הזקן בשולחן ערוך שם.

19. שולחן ערוך אדמו"ר הזקן שם ס"ד.

20. הלכות תפילה פ"ד הי"ז.

21. בעירובין סד, א ד"ה שיכור אל יתפלל. וכן פירושו באחרונים את דבריו.

22. ולהעיר ממתבע הלשון בשיחת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ, שהוזכר ריבוי פעמים על-ידי הרבי, שמשקה הוא "דבר מאוס". ראה שיחת ש"פ שמיני תשכ"ג - תורת מנחם חל"ו עמ' 351 ובנסמך שם.

23. ראה שוע"ר סי' צט ס"א. סי' קפה שם.

24. בסי' צט ס"א.

25. שוע"ר סי' צט ס"א. סי' קפה סוס"ה.

26. שוע"ר סי' קפה שם. ורק לענין קריאת שמע ותפילה "שהן צריכות כוונה מעולה - אין כוונת השיכור חשובה כוונה ותועבה היא כיון שהיא משובשת" - שם.

1. תהלים קד, טו.
2. שיר השירים ז, י.
3. עירובין סה, א.
4. וראה בגמרא שם: כל המתיישב בינו כו', וראה פירש"י שם. וראה גם סנהדרין לח, א. ועוד.
5. משלי כג, כ.
6. משלי כ, א. וראה במצודות שם.
7. בשער האותיות.
8. וראה בשל"ה שם, שהיו יהודים "קדושים", שמתוך "שתו לפעמים הרבה יותר מדאי בסעודות גדולות", "היו מבדחי טובא ומתוך כך אומרים ד"ת על השלחן הרבה מאד וכפליים לתושי". . . דמתוך שמחה מגלה החכם רזי התורה. . . כי ברבות השמחה יתחזק הכח השכלי שיש בנפש ואז הוא יותר מוכן לגלות תעלומות חכמה. . . נכנס יין יצא סוד".
9. וראה כריתות יג, א: "אין אסור אלא כדי לשכר".
10. אגרות קודש ח"ד אגרת ה'עו (להרב בנימין לוינ' ע"ה מכפר חב"ד).

שאינו מבחין כלל מה עושה – לא יברך²⁷.
וכן נראה מדברי רבינו הזקן²⁸.

לעניין ברכת המזון:

נפסק בשו"ע²⁹ ששתי מברך ברכת המזון. "שנאמר: ואכלת ושבעת וברכת וגו' ואחר שביעה פעמים שהוא שתי, ואף על-פי-כן חייבה אותו התורה לברך"³⁰.

יתירה מזו: אפילו שיכור שאינו יכול לדבר לפני המלך כלל מברך ברכת המזון. אך לכתחילה ראוי לברך קודם שמגיע לידי שכרות כזו, כי יש אומרים ש"ברכת שכור תועבה כמו שתפלתו תועבה"³¹.

לעניין צירוף למנין:

"שתי" מצטרף לעשרה להשלים מנין; אך שכור שלא הגיע לשכרותו של לוט, יש אומרים שמצטרף למנין עשרה לומר יחד עמו 'קדושה' ו'ברכו', אף שאינו יכול לדבר לפני המלך³²; ויש אומרים³³, שאי אפשר לצרפו למנין. אך אם הגיע לשכרותו של לוט – לכו"ע הרי הוא כשוטה, ואינו מצטרף לדבר שבקדושה.

לעניין הוראת הלכה:

אסור לשתי³⁴, וכ"ש לשיכור, להורות הלכה³⁵ באיסור והיתר³⁶. וכתב הרמ"א, שאם מדובר אודות הלכה פשוטה המפורשת להדיא בפוסקים מותר להורות³⁷. אך הש"ך³⁸ כותב, שמותר להורות רק אם

מדובר אודות הלכה המפורשת להדיא בפוסקים.

לעניין מקח וממכר:

נפסק בשו"ע³⁹, ששיכור מקחו מקח וממכרו ממכר ומתנותיו קיימים. אך אם הגיע לשכרותו של לוט – אין מעשיו כלום והרי הוא כמו שוטה.

עניין זה אודות שיכור כלוט נאמר לגבי כללות המצוות: כל עוד לא הגיע לשכרותו של לוט עונשין את השיכור על מעשיו כרגיל; אך אם הגיע לשכרותו של לוט הוא "פטור מכל המצוות"⁴⁰.

דין שיכור שהזיק בפורים

הרמב"ם פוסק, ששיכור שהזיק – חייב לשלם על נזקיו⁴¹. ויש שכתבו, שדין זה נכון גם כלפי שיכור כלוט. והטעם: שהיה לו לעצור ברוחו ולא להשתכר. ועל כן, אם השתכר והזיק כתוצאה מכך – הרי הוא הביא זאת על עצמו, ואין זה אונס גמור וחייב בתשלומין⁴².

אמנם, לגבי החיוב בנזקי גוף נחלקו הפוסקים: יש אומרים⁴³, שהחיוב של שיכור הוא רק בדיני נזק אך הוא פטור על שאר ד' דברים (צער, ריפוי, שבת, בושתי); ויש אומרים⁴⁴, שחייב גם על שאר דברים, חוץ מבושתי שחיובו אינו אלא כאשר מתכוון להזיק.

והנה, לגבי שיכור שהזיק בפורים נחלקו הפוסקים: הרמ"א כתב⁴⁵, שאם הזיק אחד את חברו מכח שמחת פורים פטור מלשלם⁴⁶.

סופר. גם בט"ז סק"ג שם פוסק כש"ך. וכן נראה פשוט דעת הרמב"ם.

39. ח"מ סי' רלה סכ"ב.

40. שו"ע סי' קכח סכ"א.

41. הל' חובל ומזיק פ"א ה"א.

42. ים של שלמה ב"ק פ"ג ס"ג. שהרי כל אדם שירצה לפגוע בשוואו, יוכל לשתות עד שיגיע לשכרותו של לוט ולהזיק או להוציא שם רע ח"ו. ואת המעוות כבר אי-אפשר לתקן. וראה ערך ש"י חו"מ סי' שעח ס"ט, מה שהביא מדברי המבי"ט ח"ג ס"ס ע.

ומה שמבואר בגמרא ופוסקים ששיכור כלוט פטור מכל המצוות ומן העונשין – הרי זה רק בנוגע לדברים שבין אדם למקום, אבל לא בדברים שבין אדם לחבירו. וראה גם חוות יאיר סי' קסט.

43. ערך ש"י שם.

44. שו"ת הב"ח (הישנות) שאלה סב.

45. או"ח תרצה ס' ב.

46. ומקורו בתרומת הדשן סי' קי בשם הריב"א שפסק, שאם הזיק בפורים מתוך שמחה של מצוה פטור.

ובתוס' בסוכה מה, א ד"ה מיד התינוקות כתבו, שמהא שהגדולים יכולים לקחת לולבי התינוקות ללא רשות, נלמד, שבחורים שרוכבים על סוסים ונלחמים זה בזה כדי לשמח חתן וקורעין בגדו של חברו, פטורים מלשלם כיוון שזה מתוך שמחה של מצוה. וכן פסק הרמ"א בחו"מ סי' שעח ס"ט, וביאר הדברים: "הואיל

אולם כמה וכמה מהאחרונים⁴⁷ חולקים, ולדעתם אדם חייב גם על נזק שהזיק מתוך שמחה של מצוה. ואפילו בפורים שישנו חיוב להשתכר, מכל מקום אין כוונת חז"ל להביא את האדם לידי שיגעון ולפטור מן הנזקים שעושה.

אך גם לפי דעת הרמ"א שהמזיק מתוך שמחה פטור, כתבו הפוסקים⁴⁸ שהפטור הוא רק במקרה של נזק קטן, אולם נזק גדול חייב המזיק לשלם⁴⁹. הטעם לכך הוא: סיבת הפטור היא מחמת שקיבלו על עצמם לוותר על נזקים הנעשים מחמת השמחה⁵⁰, ודבר זה נכון רק לגבי נזק קטן שסביר שיקרה מחמת השמחה⁵¹.

כמו כן פטור זה קיים רק כאשר כוונת האדם הייתה לשם שמחה, אלא שבדרך אגב נעשה הנזק; אולם אם מלכתחילה כיוון להזיק – חייב לשלם ועל כך לא מחלו⁵².

מסקנות:

- כאשר תוך כדי התוועדות של שמחה בפורים, אדם שחה עד שהדבר השפיע קצת על צלילות דעתו ומחמת זה נגרם לחבירו נזק קטן שמצוי שיקרה במהלך התוועדות של שמחה – מעיקר הדין אי-אפשר לחייבו לשלם על הנזק.

- יש מקום למזיק לשלם לצאת ידי שמים בהתאם לדעות שמחייבות גם על נזק כזה. בנוסף לכך: מי הוא זה שיכול להעיד על עצמו שכל כוונת שתייתו ומעשיו הייתה אך ורק לשם שמים, לשם שמחת פורים?!

- אם מדובר על נזק משמעותי, על המזיק לשלם לניזק את שווי תיקון הנזק.

ונהגו כן פטורין⁵³.

47. ראה בית דוד או"ח סי' תצד. ובערוך השלחן סי' תרצה ס"י: "ועכשיו בעונותינו הרבים ערבה כל שמחה ואין אנו נוהגים לשמוח כל כך עד שיבא להזיק ולכן עכשיו כשהזיק חייב לשלם".

48. ראה שו"ת הב"ח שם. משנ"ב סי' תרצה סקי"ג.

49. במגן אברהם סי' תרצה סק"ז כתב, שבנוקי גוף חייב לשלם לכו"ע, גם בנוק קטן. אבל מדברי הב"ח שם משמע, שאם זה נזק קטן פטור אפילו בנוקי גוף.

50. וראה דרכי משה סי' תרצו סק"ו בשם המהר"י ברוין, "שממון ניתן למחילה, דהפקר בית דין הפקר". ואכ"מ.

51. ראה שו"ת הב"ח שם. ושם הוכיח דבר זה מדברי הרא"ש: במסכת סוכה פוסק הרא"ש כדברי התוס' שבחורים שהזיקו תוך כדי שמחה של מצוה פטורים, אך בתשובה כלל קא ס"ה פסק שאם הזיקו את הסוס היקר של החתן ששוה 300 זהובים – חייבים (ולהעיר, שדבר זה נפסק בשו"ע חו"מ סי' שעח שם). ועל כרחק מפני שזהו נזק גדול שלא מוחלים עליו. ולהעיר מדברי הגר"א בסי' שעח שם ס"ק כה.

52. מגן אברהם שם סק"ח. משנ"ב שם.

מכתבים למערכת

באות ד, בנוגע לשטיפת הרצפה וכו'. נכתב "אבל אסור לומר לו לשטוף עם סמרטוט או מקל שטיפה שיש בו חשש סחיטה". כדאי להוסיף, שהאיסור או רק לומר לו - אבל אם הגוי עושה מעצמו באופן זה, מותר ואין צריך למחות.

וזאת עפ"י מש"כ בכף החיים סי' של"ז [ס"ק כ"א] בשם המהריק"ש שהובא גם בברכ"י ועוד וז"ל: "בארץ מצרים נוהגין, דשפחה או נער עכו"ם מדיח הבית המרוצף בשבת. וסוחט הבגד שמנגב הקרקע מה שבולע, כדי שיחזור ויקלוט עוד את המים שבקרקע - וכן ע"ז הדרך. ויש ללמד עליהם זכות, דעכו"ם אדעתא דנפשיה קעביד. לפי שכבר יכול להדיח הבית במים רבים ולכבדן בחזוקה במכבדת קש, אלא שרצונו למהר מלאכתו".

ואף שהלשון "ללמד עליהם זכות" מורה לכאורה שאין זה היתר ברור, כי אם לימוד זכות בלבד. אמנם עפ"י יסודות דיני המלאכה ע"י עכו"ם אכן מותר, וכמבואר בכ"מ בפוסקים ונו"כ השו"ע. לדוגמא בסי' רע"ו, ובלשון שו"ע"ר שם [סעיף י"ב] "נר שמדלקת השפחה להדיח כלי אכילה לאורו, אף על פי שהדחה זו היא לצורך ישראל - אין הדלקה זו נקרא בשביל ישראל, והואיל ואין גוף ישראל נהנה (מנר זה) (מהדחה זו) אלא שכלים שלו מודחים. והיא חייבת להדיחם, לצרכה היא מדלקת. וא"צ למחות בה, ומותר להשתמש לאור נר זה".

כבוד ובכרחה
הרב יקותיאל פרקש, ירושלים

תגובת בית ההוראה:

(א) בקשר להערה על חשיבות שימת הלב הראויה להבדלי הפסיקה בין שו"ע רבינו הזקן לשאר פוסקים:

אכן מדובר בהערה חשובה מאוד. ובהקשר לעניין זה ראוי לציין את חיבורו החשוב של הרב פרקש שליט"א על הלכות שבת - "שבת כהלכה" שהו"ל עד עתה ג' כרכים. מלבד המחקר המקיף, העיוני והיסודי בנושאים הנידונים בחיבור זה (הלכות שהיה, חזרה, הטמנה, בישול, בורר, סחיטה ועוד), והמסקנות להלכה הברורות שבו, הרי שחלק מהותי מחיבור זה הוא: היותו משווה ומחדד את פסיקותיו של רבינו הזקן ביחס לשאר פוסקים. וזכות הרבים תלוי בו. אכן ספר זה יכול להיות לעזר רב בנושא השוואת פסקי רבינו הזקן לשיטות הפוסקים האחרות.

(ב) בעניין הדיוק בדברי אדמו"ר הזקן בנוגע התחלת נטילת הצפרניים מאיזה יד:

דיוק זה מחזק לכאורה את ההכרעה למעשה שיש להתחיל הנטילה ביד ימין דווקא, כדברי הפוסקים החשובים שכתבו כן להדיא, הרי הם הרב מבוטשאטש והתהילה לדוד (כפי שצוין במאמר הנ"ל). ובפירוש כתב הרב מבוטשאטש בסימן רס מהדורא תנינא, שהלשון "ויתחיל בשמאל וכו'" שבהגת הרמ"א בשו"ע סי' רס [וה"ה לדין כלשון אדה"ז "ומתחילין ליטול בשמאל"], אין כוונתו להורות באיזה יד מתחילה הנטילה, אלא רק באיזה אצבע ביד הנטילה ביד שמאל

לכבוד בית ההוראה - כפר חב"ד
שלום וברכה,

ברצוני להעיר על כמה נקודות בגיליון מספר 2 שיצא לאור על-ידיכם:

(א) במאמרו של הרב רוזנפלד שליט"א, העוסק ב"חינוך הילדים להקפדה בהלכה":

כותב בתו"ד "למעשה התחלתי ללמד בספר שמירת שבת כהלכתה, אכן במקומות רבים נדרשים התאמות של הפסיקה לשיטת אדה"ז". ובכן, מתוך הניסיון, יש בספר הזה כמה דברים שלדעת אדה"ז מדובר בחשש כרת וסקילה כלשונו, ואילו בספר זה הוא מותר לכתחילה. לדוגמא, יבש שנימוח - האם דינו כלח שיש בו בישול אחר בישול או כיבש שמותר ועוד. לכן עניין זה דורש תשומת לב יתירה ומיוחדת.

(ב) במאמרו המפורט של הרב בנימין כהן שליט"א, העוסק ב"קציצת ציפורניים בערב שבת":

בתוך המאמר מתייחס לדיוקי לשונות בדברי אדה"ז בנושא זה בסימן רס. אך לענ"ד חסרה שם נקודה מעניינת, ששאלתי כבר לרבים ולא מצאתי תשובה:

הלשון ברמ"א שם הוא "ויתחיל בשמאל, בקמיצה; ובימין, כאצבע. וסימן לזה: דבהג"א, בשמאלו; וכדאג"ה, בימין (אבודרהם וספר המוסר)". דהיינו, שהן באופן קציצת הציפורנים והן בסיכום - פותח בשמאל, וממשיך בימין.

ואילו לשון רבנו [שם ס"ג] הוא "ומתחילין ליטול בשמאל בקמיצה דהיינו באצבע רביעית הסמוכה לזרת, ובימין באצבע דהיינו אצבע שנייה הסמוכה לגודל. ונמצא הסימן לסדרן, בדאג"ה בימין ובשמאל דבהג"א".

וצ"ע ובירור, והלא דבר הוא בסגנון לשונות אדה"ז שנודע דיוקם כזהב מזוקק: בנוגע לאופן הקציצה פתח "בשמאל בקמיצה" וכו' ורק אחר כך "ובימין באצבע..", ואילו בסיכום המצב, שינה מלשון הרמ"א ושינה מהסדר שפתח בו - ומסיים "בדאג"ה בימין..". ורק אח"כ "ובשמאל דבהג"א". וכמובן שלאור כל האמור, אכן צ"ע למעשה, איזה יד מקדים.

(ג) במאמרו של הרב פרוס שליט"א, העוסק ב"תקלות במערכת החשמל בשבת":

בנוגע לשאלה "שכחו לכבות את הנורה..". כדאי להוסיף, שבעקרון אפשר לומר לגוי שישלוף את התקע מהשקע, בעוד המקרר סגור, ולאחר מכן אפשר יהיה לפותחו. אלא שכמובן, פתרון זה רלוונטי רק אם כבר לא איכפת לנו שהמקרר לא ימשיך לפעול בהמשך השבת [אם זה מכיוון שאפשר להכניס הפריטים הקריטיים אצל השכן, או מסיבות אחרות וכו'].

ולהעיר, שאסור שיהודי יעשה זאת גם לא בטלטול מן הצד וכיו"ב - מכיוון שהמקררים של היום, עובדים בכמה פרטים גם כשמקרר לא משמע קול פעולה, כנודע ליודעים.

(ד) במדריך ההלכתי שבאותו מאמר העוסק ב"עובד זר בבית - המותר והאסור בשבת":

מענה טלפוני זמין ונגיש ע"י רבני בית ההוראה:

הרב ברוך בליזינסקי שליט"א

דיני אורח חיים, איסור והיתר
052-7707212

הרב ישראל הלפרין שליט"א

או"ח, עירובין, איסור והיתר ודיני
ממונות
058-3200748

הרב בנימין כהן שליט"א

או"ח, איסור והיתר, טהרת המשפחה
050-6550711

הרב חיים פרוס שליט"א

או"ח, איסור והיתר, טהרת המשפחה
052-7707250

הרב אליהו קירשנבוים שליט"א

דיני ממונות וריבית
054-6761359

הרב אברהם מאיר רבינוביץ שליט"א

דיני ממונות וטהרת המשפחה
052-7189233

מענה בדואר אלקטרוני:

beithoraah@gmail.com

וביד ימין, אבל לא נחית להורות באיזה יד מבין הידים יש להתחיל, ולכן בזה יש לנהוג ע"פ הסדר שבכל הש"ס, שימין תחילה.

סברא זו מתחזקת מדיוק זה עליו עורר כבוד הרב פרקש שליט"א, מהא דשינה אדה"ז בסיפא של דבריו והקדים סימן דימין תחילה, ובכך סותר לכאורה הדיוק מריש דבריו שיש להקדים את שמאל. משינוי זה יש מקום להוכיח, ש"מהא ליכא למישמע מינה" בנוגע לסדר קדימות הידיים (וכלשון הש"ס בריבוי מקומות שיש דיוק הפכי מרישא לסיפא), וכל דבריו כאן אינם אלא לבאר באיזה אצבע מתחילים בלבד ביד שמאל וביד ימין. ואולי לא כתב להדיא איזה יד יקדים, כי לא רצה לכתוב דינים מחודשים, ורק הבהיר בלשונו שאין לדייק מדבריו לצד מסוים.

ג) בעניין ההצעה לומר לגוי להוציא את התקע של המקרר מתוך השקע:

יש להעיר שהגרשו"א במנח"ש ח"א סי"א, וכ"ה באור לציון תשובות ח"ב פמ"א אות ח, וכן סוברים כמה וכמה פוסקים חשובים נוספים, שבתקע שאין רגילים להוציאו מהשקע אלא לעיתים רחוקות (וכן הוא הסדר הרגיל במקררים בימינו), יש חשש איסור סותר בהוצאתו מהתקע, גם כאשר הזרם מנותק. זאת משום שכאשר התקע מחובר לשקע נחשב המכשיר, והכבל החשמלי שלו, כמחוברים לבנין, והוצאתו נחשבת כמלאכת סותר.

אמנם יש אחרונים הסוברים שאין שייך בהוצאת והכנסת תקע לשקע דין סותר ובונה, כי האדם אינו מבטל את התקע לבנין גם כאשר אין רגילות להוציאו, אלא אדרבא - התקע בטל טפי לכלי שהוא מחובר אליו.

ומדברי אדמו"ר הזקן לא עלה בידינו להכריע בעניין זה. על כן לכאורה ראוי לחוש בזה לספק איסור, ובפרט שיש הסוברים שזהו סותר דאורייתא ממש, וממילא גם בענין האמירה לנכרי צ"ע אם ראוי לצוותו בפירוש להוציא התקע.

ד) בעניין ניקוי הגוי מעצמו באמצעות סמרטוט רצפה, שאין צורך למחות בו על כך:

הנה ראשית נחזק דברי הרב פרקש שליט"א במה שהביא ראיה לדבר משו"ע רבנו בסי' רעו, יב. ונראה להוסיף כמה מקורות נוספים משו"ע, כמו סי' שו, לה. סי' שכה, כ. שם מוכח שכל דבר שהנכרי עושה מעצמו ומתכוון לטובת עצמו, אין לאסור אף אם מגיע מזה הנאה לישראל, אם זו הנאה כזו שאין גופו ממש של הישראל נהנה ממנה.

עוד ראוי לציין שבספר נהר מצרים (שבת אות ח) מביא את דברי המהריק"ש אודות מנהג מצרים הנ"ל, אך לא סיים שם שכתב כן בדרך לימוד זכות. ויתירה מזו: בהגהות המחבר על ספרו, המכונים בשם "שלולית הנהר", כתב שם באות ח: "וא"כ מנהג ההיתר ע"י גוי בשבת, לאו למצרים לחוד הוא, כי כן נהוג גם באשכנז אינהו ואביזרייהו דסמכי על הוראות רמ"א ז"ל ודו"ק" עכ"ל. משמע שסובר שזהו היתר גמור ולא רק לימוד זכות.

אמנם בנדון שבו עסק המדריך ההלכתי לעובד-זר (בגיליון מס' 2), נראה שיש להקל אף יותר מהאמור, דהיינו שלא רק שאם הגוי עושה ניקיון בסמרטוט מעצמו אין למחות בו כי אדעתיה דנפשיה עביד, אלא אף מותר לצוותו לעשות הניקיון לצורך החולה באופן המותר. כגון לומר לו לשפוך מים ולגורפם, ואזי אף אם הוא נוטל מעצמו את הסמרטוט ומנקה בו, אף בזה אין למחות בידו, היות והציווי היה באופן המותר, הרי מה שעושה הגוי מעצמו באופן האסור, אדעתיה דנפשיה עביד, לנוחות עצמו.

1. וכידוע שכן דרכו של אדה"ז (כהרמב"ם), שאינו כותב דינים מחודשים שלא נתפרשו להדיא בפוסקים שלפניו - ראה לקו"ש ח"ד עמ' 1126-7. והובאו הדברים גם בספר "כללי הפוסקים וההוראה" עמ' קנב.

הודעה לציבור

כידוע, החמירה התורה מאוד באיסור ריבית, עד שאמרו חז"ל שהמלווה בריבית הרי הוא ככופר באלקי ישראל וביציאת מצרים, ואינו קם בתחיית המתים (כמובא בשולחן ערוך רבינו הזקן), ואף בעולם הזה נכסיו מתמוטטין וכלים ר"ל.

ומאידך, הגדילו והפליאו חז"ל בגודל מעלת הנזהר מאיסור זה, שהוא כאילו קיים את כל המצוות, וגם בגשמיות נכסיו עולים ומתברכים.

איסור זה מצוי מאוד בעסקים המגוונים המצויים בימינו. וכידוע, שאיסור זה יכול להיות קיים בפעולות של מכירה בתשלומים, בתשלומי מיסים, בהלוואות ומכירות של מטבע-זר ועוד כיו"ב, שבהרבה מקרים ייתכן חשש איסורי ריבית החמורים, דאורייתא ודרבנן.

על כן כתבו גדולי הפוסקים בדורות האחרונים, שראוי שכל אדם, ובפרט בעל-עסק, יחתום על היתר-עיסקא כללי שבו הוא מכפיף את עסקיו להיתר-עיסקא שתיקנו חז"ל. זאת בנוסף לעריכת היתר-עיסקא פרטי בכל עיסקא ספציפית שבה ייתכנו חששות אלה.

**בהתאם לכך, הננו להודיע לציבור תושבי כפר
הב"ד שניתן לערוך היתר-עיסקא כזה באמצעות
רבני בית ההוראה**

לבירורים:

טלפון: 058-3200748 • 052-7189233 • 054-6761359
דואר אלקטרוני: beithoraah@gmail.com

לע"נ עטל בת ר' אליהו ודבורה רזובסקי ע"ה
נלב"ע ה' שבת תנש"א